

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

На правах рукопису

Ко м о н ь к о І р и н а О л е г і в н а

М А Г І С Т Е Р С Ь К А Р О Б О Т А

на тему:

Облік, аналіз і аудит дебіторської заборгованості підприємств: методичні
підходи і організація
подається на здобуття
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Спеціальність “Облік і оподаткування”

До захисту допущено:

Завідувач кафедри

_____ / _____ /

Науковий керівник, к.е.н., доцент

_____ /Гуменюк А.Ф./

Виконано здобувачем групи ТУХМ-8-24-М1ООП (1.63)

_____ /Комонько І.О./

Рукопис закінчено 20 лютого 2026

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	7
1.1. Економічна сутність, класифікація та значення дебіторської заборгованості у фінансово-господарській діяльності підприємства.....	7
1.2. Нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахунків з дебіторами в Україні.....	16
1.3. Методичні підходи до організації бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.....	19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЗАГОТСЕРВІС».....	31
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Заготсервіс» та система бухгалтерського обліку на підприємстві.....	31
2.2. Облік і аналіз дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс».....	39
2.3. Організація і методика аудиту розрахунків з дебіторами на ТОВ «Заготсервіс».....	48
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЗАГОТСЕРВІС».....	52
3.1. Удосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.....	52
3.2. Використання сучасних інформаційних технологій у процесі обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами.....	55
3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Заготсервіс».....	65
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються високим рівнем конкурентоспроможності, нестабільністю ринку та постійними змінами у фінансовому законодавстві. За таких умов особливого значення набуває ефективне управління дебіторською заборгованістю, адже саме вона суттєво впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. Раціональна організація обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості є необхідною умовою забезпечення стабільного фінансового стану підприємства, своєчасного отримання коштів та мінімізації ризику неповернення боргів.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах ринкової економіки значна частка оборотних активів підприємств зосереджена у дебіторській заборгованості. Неефективне управління нею може призвести до фінансових ускладнень, зниження ділової активності та втрати прибутковості. Саме тому важливо удосконалювати методику обліку, аналізу й аудиту розрахунків з дебіторами з урахуванням сучасних вимог фінансового обліку та міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві.

Предметом дослідження є методичні та практичні аспекти ведення бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту дебіторської заборгованості на прикладі ТОВ «Заготсервіс».

Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних і практичних засад обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, а також розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності її управління на підприємстві ТОВ «Заготсервіс».

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно вирішити такі завдання:

1. Розкрити економічну сутність, класифікацію та значення дебіторської заборгованості у діяльності підприємства.

2. Проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахунків з дебіторами.

3. Дослідити методику організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс».

4. Провести аналіз стану, динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства.

5. Розглянути організацію і методику аудиту дебіторської заборгованості.

6. Запропонувати шляхи вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами на підприємстві.

Методи дослідження. У процесі роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, групування, горизонтальний і вертикальний аналіз, економіко-статистичні методи, методи фінансового аналізу, а також елементи аудиторської перевірки.

Інформаційна база дослідження включає законодавчі та нормативні акти України, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, наукові публікації з теми, а також первинну й зведену бухгалтерську документацію та фінансову звітність ТОВ «Заготсервіс».

Практичне значення роботи полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення організації обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості, які можуть бути впроваджені на ТОВ «Заготсервіс» для підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю та покращення фінансового стану підприємства.

Основні теоретико-методологічні аспекти і результати магістерської роботи опубліковані у науковому збірнику “Економіка XXI століття: проблеми та перспективи” (2026р.) № 11.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1. Економічна сутність, класифікація та значення дебіторської заборгованості у фінансово-господарській діяльності підприємства

У сучасній економічній системі дебіторська заборгованість виступає не просто елементом розрахунків між суб'єктами господарювання, а одним із ключових індикаторів фінансової політики підприємства. Її наявність є закономірним наслідком функціонування ринкового механізму, де відстрочка платежу стала звичайною формою стимулювання збуту та підтримання конкурентних позицій.

Економічна сутність дебіторської заборгованості полягає у трансформації частини оборотного капіталу в майнові вимоги до контрагентів. Фактично підприємство тимчасово кредитує своїх покупців або інших суб'єктів господарювання, відволікаючи власні фінансові ресурси з обігу. Економічним завданням дебіторської заборгованості є заміна матеріального активу (товару) на зобов'язання його сплатити в майбутньому. Це дозволяє продовжувати виробництво в умовах недостатнього грошового забезпечення покупців [49]. У цьому контексті дебіторська заборгованість набуває подвійної природи: з одного боку - це актив, що забезпечує майбутні економічні вигоди, з іншого - джерело фінансового ризику та потенційної втрати ліквідності. Водночас відповідно до зазначеного стандарту «...дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума» [31].

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», вона визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Таке трактування підкреслює її обліковий аспект, проте з позиції фінансового менеджменту її зміст є ширшим. Дебіторська заборгованість відображає обрану підприємством кредитну політику, рівень довіри до контрагентів та ступінь

прийняттого фінансового ризику. Якщо вважати кредиторську заборгованість як суму, отриману на основі «довіри» певного кредитора, то дебіторська заборгованість у кредитора і буде такою «довірою» [49].

На практиці дебіторська заборгованість рідко є нейтральною складовою активів. Її обсяг завжди є результатом управлінського вибору: або підприємство свідомо розширює продажі через надання комерційного кредиту, або вимушено погоджується на відстрочку платежу для збереження ринку збуту. У першому випадку вона стає інструментом зростання, у другому - потенційним фактором фінансової нестабільності.

У структурі активів підприємства дебіторська заборгованість належить до оборотних активів (за винятком довгострокової) та безпосередньо впливає на показники ліквідності, оборотності та фінансової стійкості. Збільшення її частки знижує питому вагу найбільш ліквідних активів - грошових коштів, що може спричиняти касові розриви та потребу у залученні зовнішнього фінансування. Водночас відмова від надання товарного кредиту здатна обмежити обсяги реалізації та послабити конкурентні позиції підприємства.

Оптимальний рівень дебіторської заборгованості не є фіксованою або універсальною величиною, придатною для застосування до будь-якого підприємства незалежно від галузі, масштабів діяльності чи ринкової кон'юнктури. Його формування відбувається як результат пошуку балансу між потребою у стимулюванні продажів через надання комерційного кредиту та необхідністю збереження фінансової стабільності підприємства [36].

Надання відстрочки платежу є інструментом конкурентної боротьби та розширення клієнтської бази, однак одночасно воно означає відволікання власних оборотних коштів і прийняття на себе кредитного ризику. Саме тому рівень дебіторської заборгованості повинен відповідати фінансовим можливостям підприємства та його здатності контролювати розрахунки з контрагентами. Надання відстрочки платежу справді може виступати ефективним засобом зміцнення ринкових позицій підприємства, адже гнучкі умови розрахунків часто стають вирішальним аргументом для покупця при

виборі постачальника. Розширення клієнтської бази, збільшення обсягів реалізації та формування довгострокових партнерських відносин значною мірою залежать від здатності підприємства пропонувати зручні умови оплати. Водночас така політика означає, що частина грошових ресурсів тимчасово вилучається з господарського обороту і не може бути використана для фінансування поточної діяльності.

Разом із тим відстрочка платежу пов'язана з прийняттям на себе ризику неповернення коштів або порушення строків розрахунків. Якщо підприємство не має достатнього запасу ліквідності або належної системи контролю, зростання дебіторської заборгованості може призвести до дефіциту обігових коштів і необхідності залучення позикових ресурсів. Саме тому рівень дебіторської заборгованості повинен бути співвіднесений із фінансовими можливостями підприємства, обсягом власного капіталу та ефективністю внутрішнього контролю за розрахунками з контрагентами [17].

Рациональне управління дебіторською заборгованістю передбачає не механічне скорочення відстрочки платежу, а встановлення економічно обґрунтованих меж її застосування. Підприємство повинно враховувати платоспроможність покупців, структуру грошових потоків, тривалість виробничого циклу та потребу в оборотному капіталі. Лише за умови узгодження комерційної гнучкості з фінансовою дисципліною можна досягти стабільності грошових надходжень і забезпечити збалансований розвиток підприємства.

Надмірне зростання дебіторської заборгованості, особливо за рахунок прострочених боргів, сигналізує про ослаблення внутрішнього контролю, недосконалість кредитної політики або погіршення платоспроможності покупців. У такій ситуації підприємство фактично кредитує своїх контрагентів за рахунок власного оборотного капіталу, що може призвести до дефіциту ліквідних ресурсів, зростання потреби у короткостроковому фінансуванні та підвищення фінансових витрат. Водночас надмірне скорочення дебіторської заборгованості також не завжди є позитивним явищем, оскільки воно може

свідчити про занадто жорстку кредитну політику, обмеження умов відстрочки платежу та втрату частини потенційних клієнтів. У довгостроковій перспективі це може негативно вплинути на обсяги реалізації та конкурентні позиції підприємства на ринку [15].

Отже, управління дебіторською заборгованістю повинно здійснюватися не за принципом її мінімізації будь-якою ціною, а на основі економічно обґрунтованого компромісу між комерційною гнучкістю та фінансовою дисципліною. Саме системний аналіз, контроль оборотності та адекватне резервування дозволяють підтримувати такий баланс і забезпечувати стабільність грошових потоків підприємства.

У наукових дослідженнях справді простежується багатоваріантність підходів до трактування сутності дебіторської заборгованості, що зумовлено складністю цієї категорії та її міждисциплінарним характером. Різні автори акцентують увагу або на її економічному змісті як елементі оборотного капіталу, або на особливостях бухгалтерського відображення, або на правовій природі зобов'язальних відносин між сторонами. Така різноплановість свідчить про те, що дебіторська заборгованість не може бути зведена лише до суми боргу, відображеної у балансі, а повинна розглядатися ширше — як результат взаємодії економічних, правових та облікових процесів.

Зокрема, Пінчук Тетяна Анатоліївна у статті «Економічна характеристика дефініції дебіторської заборгованості» систематизує наукові позиції та виокремлює три основні підходи до визначення її економічної природи: економічний, обліковий та юридичний. Економічний підхід розглядає дебіторську заборгованість як форму тимчасового відволікання грошових ресурсів підприємства, що впливає на оборотність капіталу та ліквідність. Обліковий підхід зосереджується на правилах її визнання, оцінки та відображення у фінансовій звітності відповідно до принципів бухгалтерського обліку. Юридичний підхід, у свою чергу, трактує дебіторську заборгованість як майнову вимогу, що виникає на підставі договірних відносин і підлягає правовому захисту.

Узагальнення зазначених підходів дозволяє зробити висновок, що дебіторська заборгованість є комплексною категорією, яка поєднує у собі ознаки активу, фінансового інструменту та правової вимоги. Саме така багатовимірність обумовлює необхідність її дослідження не лише з позиції обліку, а й з точки зору управління ризиками, фінансової стійкості та правового забезпечення розрахунків.

Такий поділ дозволяє комплексно розглянути дебіторську заборгованість як багатовимірну категорію, що поєднує фінансові, правові та облікові аспекти (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до сутності дебіторської заборгованості [39]

Підхід	Сутність дебіторської заборгованості
Економічний	Сутність дебіторської заборгованості з економічного підходу розкривається через природу цього об'єкта дослідження як стан розрахунків за фінансовими зобов'язаннями та як форма кредитування покупців та замовників.
Обліковий	Обліковий підхід розглядає дебіторську заборгованість під кутом фінансової звітності як актив у формі: грошових коштів до отримання (I група авторів), вкладень в обігові кошти (VI група авторів), коштів в розрахунках (V група).
Юридичний	Юридичний підхід щодо визначення сутності дебіторської заборгованості базується на концепції боргу. В той же час прихильники цього підходу трактують цей борг під різними кутами: як право на повернення боргу (IV група авторів), як борг (II група авторів) та як вимогу на сплату боргу (III група).

З метою ефективного управління дебіторською заборгованістю важливе значення має її класифікація. Вона дозволяє оцінити якість заборгованості, рівень ризику та перспективи її погашення. Основи класифікації дебіторської заборгованості відіграють важливу роль в ефективній організації обліку суб'єкта господарювання. Відповідно до чинного законодавства, підприємства

вільні у виборі системи класифікації дебіторської заборгованості, яка найбільше відповідає їхнім завданням та цілям управління бізнесом [39].

За строками погашення розрізняють:

- ✓ поточну дебіторську заборгованість, що виникає у межах операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу;
- ✓ довгострокову дебіторську заборгованість, строк погашення якої перевищує 12 місяців.

За характером виникнення:

- ✓ заборгованість за товари, роботи, послуги;
- ✓ за розрахунками з бюджетом;
- ✓ за виданими авансами;
- ✓ за підзвітними особами;
- ✓ інша дебіторська заборгованість.

За ступенем платоспроможності дебіторів:

- ✓ нормальна (реальна);
- ✓ сумнівна — щодо якої існує невпевненість у погашенні;
- ✓ безнадійна — заборгованість, щодо якої існує впевненість у неповерненні або минув строк позовної давності.

Для проведення правильної класифікації дебіторської заборгованості по термінах погашення важливо, щоб в обліковій політиці були чітко визначені критерії такого розподілу, щоб не було перекручування фінансового стану підприємства при аналізі показників, що його характеризують [24].

Дебіторську заборгованість, яка не була погашена протягом періоду до трьох років, можна згрупувати за строками її виникнення таким чином: 1–30 днів від дати виникнення; 31–60 днів; 61–90 днів; 91–365 днів; понад 365 днів з моменту формування.

Водночас у наукових та методичних джерелах зустрічаються й інші підходи до класифікації дебіторської заборгованості.

Отже, дебіторська заборгованість постає як багатовимірною економічною категорією, у якій поєднуються ознаки активу, інструменту реалізації кредитної

політики та джерела фінансового ризику. Вона відображає не лише суму вимог підприємства до контрагентів, а й якість його управлінських рішень, рівень організації розрахунків та ступінь прийнятного кредитного навантаження. Через механізм відстрочки платежу підприємство фактично перерозподіляє власні оборотні ресурси, забезпечуючи безперервність господарського процесу та підтримання ринкових позицій. Разом із тим обсяг і структура дебіторської заборгованості безпосередньо впливають на ліквідність, оборотність капіталу та фінансову стійкість, що зумовлює необхідність її постійного моніторингу й аналітичної оцінки. Раціональна організація обліку, системна класифікація та своєчасне реагування на зміну статусу заборгованості формують основу ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах конкурентного середовища.

З економічної точки зору дебіторська заборгованість виконує декілька функцій:

- ✓ стимулює збут продукції;
- ✓ формує довгострокові партнерські відносини;
- ✓ впливає на оборотність капіталу;
- ✓ визначає потребу у позикових ресурсах.

Із наведеної класифікації випливає, що дебіторська заборгованість не є сталою величиною. У процесі господарської діяльності вона постійно трансформується, змінюючи свій статус залежно від строків погашення, рівня платоспроможності дебітора та управлінських рішень підприємства щодо кредитної політики. Первісно поточна заборгованість може перейти у категорію простроченої, згодом — у сумнівну, а за несприятливих умов — стати безнадійною. Така еволюція відображає не лише часовий фактор, а й якість взаємодії між суб'єктами господарювання, рівень фінансової дисципліни та ефективність системи внутрішнього контролю [19].

Динамічність дебіторської заборгованості зумовлена одночасним впливом економічних та облікових чинників. З одного боку, на її структуру впливають макроекономічні умови, платоспроможність покупців, кон'юнктура

ринку, зміна умов договорів. З іншого боку, вагоме значення мають облікові підходи до оцінювання ризику неповернення, зокрема методика формування резерву сумнівних боргів, критерії визнання прострочення та політика списання безнадійної заборгованості. Саме тому дебіторська заборгованість є не лише економічною категорією, а й результатом управлінських рішень та професійних суджень у межах облікової політики підприємства.

У ширшому контексті дебіторська заборгованість виступає своєрідним індикатором фінансового здоров'я підприємства. Її якість відображає ефективність системи продажів, кредитного контролю та ризик-менеджменту. Вона одночасно є активом, що забезпечує майбутні грошові надходження, і джерелом потенційної загрози фінансовій стабільності. Саме тому управління дебіторською заборгованістю повинно базуватися на принципі постійного моніторингу та гнучкого реагування на зміни її структури. Лише за умови системного аналізу та своєчасного коригування облікових оцінок підприємство може трансформувати дебіторську заборгованість із пасивного об'єкта обліку в активний інструмент управління ліквідністю та фінансовими ризиками [8].

Зміна статусу дебіторської заборгованості відображає трансформацію рівня кредитного ризику: від нормальної до сумнівної, а в окремих випадках до безнадійної. Ці переходи мають не лише обліковий, а й економічний зміст, оскільки впливають на структуру активів та фінансові результати підприємства (Рис. 1.1).

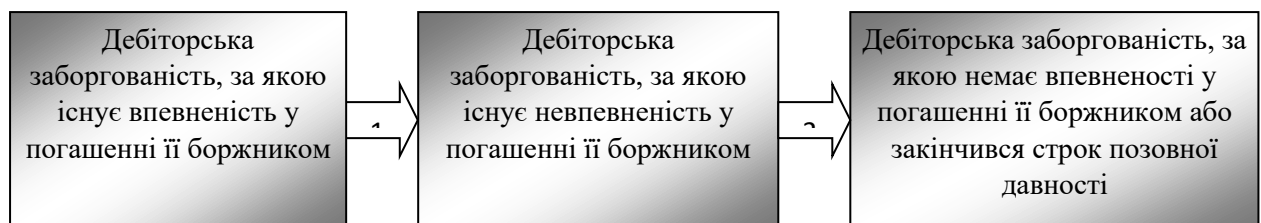

Рис 1.1 – Варіант переходу дебіторської заборгованості при зміні її груп

Перший перехід відображає момент, коли дебіторська заборгованість втрачає ознаки повністю надійної та набуває характеристик сумнівної. Це відбувається у випадку порушення строків оплати, погіршення фінансового

стану боржника або наявності інших ознак підвищеного ризику неповернення коштів. Формування резерву сумнівних боргів у цій ситуації є проявом обачності та професійного судження, адже підприємство фактично визнає ймовірність часткової втрати економічних вигод. Коригування оцінки активу дозволяє відобразити у звітності більш реалістичну вартість дебіторської заборгованості та запобігти завищенню фінансових результатів [11].

Другий перехід пов'язаний із прийняттям управлінського рішення про списання безнадійної заборгованості. Такий крок здійснюється у разі наявності достатніх підстав вважати, що борг не буде погашений — зокрема, у випадку ліквідації боржника, закінчення строку позовної давності або підтвердженої неможливості стягнення. На цьому етапі заборгованість втрачає ознаки активу, оскільки більше не приносить і не може принести підприємству економічних вигод. Її виключення зі складу активів забезпечує відповідність облікових даних фактичному стану розрахунків та підтримує достовірність фінансової звітності.

Таким чином, переходи від поточної до сумнівної, а згодом — до безнадійної заборгованості відображають не лише технічні облікові процедури, а й логіку управління ризиком. Вони демонструють поступовий процес переоцінки очікуваних надходжень та свідчать про необхідність постійного моніторингу якості дебіторської заборгованості.

Списання дебіторської заборгованості може бути аргументовано рішенням суду, закінченням терміну позовної давності, або іншими причинами, що дають впевненість у неповерненні [48].

Таким чином, зміна статусу дебіторської заборгованості відображає погіршення або втрату її економічної якості та зростання фінансового ризику, що потребує постійного контролю й обґрунтованих управлінських рішень.

Отже, дебіторська заборгованість є складною економічною категорією, що поєднує ознаки активу, інструменту кредитної політики та джерела фінансового ризику. Її економічне значення полягає не лише у відображенні суми вимог до контрагентів, а й у впливі на ліквідність, фінансову стійкість і

стратегічні можливості підприємства. Раціональна класифікація та системний підхід до управління дебіторською заборгованістю створюють основу для ефективного функціонування підприємства в умовах конкурентного середовища.

1.2. Нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахунків з дебіторами в Україні

Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це актив. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» дають наступне визначення поняттю «актив»: ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [31].

Ефективне управління дебіторською заборгованістю неможливе без чітко вибудованої системи нормативно-правового регулювання, яка визначає правила її виникнення, оцінки, відображення в обліку та списання. На відміну від суто економічного змісту, що розкриває сутність дебіторської заборгованості як форми перерозподілу оборотного капіталу, правове поле визначає межі допустимого ризику, процедури захисту прав кредитора та механізми підтвердження безнадійності боргу.

Система нормативного регулювання в Україні має багаторівневий характер і поєднує норми цивільного, фінансового та бухгалтерського законодавства. В основі правового регулювання лежить Цивільний кодекс України, який визначає загальні засади зобов'язальних правовідносин, порядок виконання договірних зобов'язань, відповідальність сторін та строки позовної давності. Саме через призму зобов'язального права дебіторська заборгованість набуває юридичного змісту як майнова вимога кредитора до боржника.

Правове забезпечення будь-якої підприємницької діяльності є гарантією та запорукою успішного розвитку бізнесу. І навпаки, правова невизначеність відносин партнерів стає однією з причин, що стримує підприємницьку

ініціативу. На сьогодні ми маємо цілу низку законодавчих актів та нормативних документів щодо регулювання відносин з дебіторами, в тому числі і в агропромисловому комплексі [22].

Важливе значення має Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який встановлює принципи ведення обліку, вимоги до достовірності інформації та відповідальність за її спотворення. У сфері дебіторської заборгованості цей закон закладає методологічну основу для її визнання активом, визначення критеріїв оцінки та розкриття інформації у фінансовій звітності.

Конкретизація облікових процедур здійснюється через національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначає порядок класифікації, первісної оцінки, створення резерву сумнівних боргів та списання безнадійної заборгованості. У поєднанні з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 11 «Зобов'язання» формується комплексна система відображення розрахункових операцій у балансі підприємства [32,33].

Окремий рівень регулювання становить План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція щодо його застосування, які забезпечують технічну реалізацію вимог стандартів. Саме через рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами» забезпечується деталізація інформації про стан розрахунків, а створення резервів відображає принцип обачності [37].

Водночас нормативне регулювання не обмежується обліковими аспектами. Практика списання безнадійної дебіторської заборгованості тісно пов'язана з правовими підставами її визнання такою. Підставами можуть бути рішення суду про стягнення або визнання боржника банкрутом, вплив строку позовної давності чи інші обставини, що свідчать про втрату реальної можливості стягнення. У цьому контексті облік стає відображенням юридичного факту припинення зобов'язання.

Особливої уваги потребує вплив воєнного стану на регулювання строків позовної давності. Законодавчі зміни передбачили їх призупинення або продовження на період дії воєнного стану, що безпосередньо впливає на момент визнання заборгованості безнадійною. Це створює додаткові труднощі для підприємств, оскільки облікова оцінка ризику неповернення може не збігатися з юридичною можливістю списання.

Проблематика судового стягнення також залишається актуальною. Процедури розгляду спорів є тривалими та фінансово витратними, що ускладнює оперативне врегулювання дебіторських вимог. У результаті підприємства часто змушені балансувати між економічною доцільністю судового захисту та витратами на його здійснення.

В умовах наближення національного обліку до міжнародних стандартів особливого значення набуває питання знецінення фінансових активів. Міжнародний стандарт фінансової звітності МСФЗ 9 передбачає модель очікуваних кредитних збитків, яка ґрунтується на прогностичній оцінці ризиків, а не лише на факті прострочення. Національна практика поступово рухається у напрямі врахування ризик-орієнтованого підходу, однак повна гармонізація ще не завершена [10].

Таким чином, нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахунків з дебіторами в Україні формує складну систему взаємопов'язаних норм, що поєднують правовий, методологічний та управлінський аспекти. Воно визначає не лише правила відображення заборгованості у звітності, а й механізми захисту прав кредитора, критерії визнання безнадійності боргу та інструменти мінімізації фінансових ризиків. Подальший розвиток цієї системи пов'язаний із гармонізацією національних стандартів із міжнародними вимогами та адаптацією регулювання до умов економічної нестабільності.

1.3. Методичні підходи до організації бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості

Організація бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту дебіторської заборгованості є складовою системи управління оборотним капіталом підприємства. Її методична побудова визначається поєднанням нормативних вимог, внутрішньої облікової політики та ризик-орієнтованого підходу до оцінювання фінансових активів. Саме комплексність цих підходів забезпечує не лише достовірність фінансової звітності, а й ефективність управління грошовими потоками.

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості організовується відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та внутрішнього наказу про облікову політику підприємства [31].

Методична модель обліку дебіторської заборгованості повинна розглядатися не як сукупність ізольованих процедур, а як послідовна система дій, що забезпечує безперервність контролю за розрахунками з контрагентами. Кожний етап цієї моделі логічно пов'язаний із наступним: від моменту визнання вимоги до її остаточного погашення або списання. Така послідовність дозволяє уникнути розриву між бухгалтерським відображенням операції та її економічною сутністю. Водночас вона формує інформаційну основу для управління грошовими потоками та оцінки ризику неповернення коштів.

Первісне визнання дебіторської заборгованості має ґрунтуватися на чіткому визначенні моменту переходу права власності або факту надання послуг, адже саме з цього моменту виникає право вимоги. Відображення заборгованості за первісною вартістю забезпечує відповідність між обсягом реалізації та сумою очікуваних надходжень. Проте вже на цьому етапі важливо враховувати умови договору, строки оплати та можливі знижки, оскільки вони впливають на подальший контроль за виконанням зобов'язань покупцем.

Класифікація та ведення аналітичного обліку мають вирішальне значення для якісного управління дебіторською заборгованістю. Деталізація за кожним контрагентом, договором і строком оплати дозволяє своєчасно виявляти

відхилення від договірних умов та реагувати на порушення платіжної дисципліни. Саме аналітичний облік забезпечує можливість відстежувати динаміку заборгованості, її структуру та ступінь концентрації за окремими дебіторами, що є важливим для оцінки ризику.

Оцінка сумнівної заборгованості є етапом, на якому бухгалтерський облік безпосередньо стикається з елементами професійного судження. Створення резерву відображає прагнення підприємства об'єктивно оцінити реальність майбутніх надходжень і не завищувати вартість активів. Вибір методики формування резерву повинен враховувати строк прострочення, фінансовий стан боржників та статистичні дані про попередні втрати. Такий підхід забезпечує дотримання принципу обачності та підвищує достовірність фінансових показників [15].

Інвентаризація розрахунків виконує функцію перевірки відповідності облікових даних фактичному стану взаєморозрахунків. Проведення звірок із контрагентами, аналіз первинних документів і оцінка реальності стягнення дозволяють виявити помилки, уточнити суми боргів та своєчасно прийняти рішення щодо їх врегулювання. Регулярність такої процедури є необхідною умовою підтримання належного рівня фінансової дисципліни.

Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності завершує методичний цикл обліку. Показ за чистою реалізаційною вартістю забезпечує більш об'єктивне уявлення про реальну вартість активів та рівень ліквідності підприємства. Саме на цьому етапі підсумовується ефективність попередніх процедур — правильність визнання, класифікації, оцінки та контролю. У результаті дебіторська заборгованість постає не просто як сума вимог до покупців, а як показник якості управління фінансовими ресурсами підприємства.

У сучасних умовах методика обліку поступово наближається до ризик-орієнтованої моделі оцінювання, яка враховує ймовірність очікуваних кредитних втрат. Це свідчить про тенденцію гармонізації національних стандартів із міжнародними підходами.

Аналіз дебіторської заборгованості є важливим інструментом оцінювання ефективності кредитної політики підприємства та управління його ліквідністю. Оскільки дебіторська заборгованість безпосередньо впливає на швидкість обороту оборотних активів і формування грошових потоків, її систематичний аналіз дозволяє виявити як позитивні тенденції (зростання обсягів реалізації, розширення ринку збуту), так і потенційні ризики (накопичення прострочених боргів, зниження платіжної дисципліни контрагентів). Методичний інструментарій аналізу дебіторської заборгованості включає низку взаємопов'язаних аналітичних процедур.

Горизонтальний аналіз передбачає дослідження динаміки загального обсягу дебіторської заборгованості за декілька звітних періодів з визначенням абсолютних та відносних відхилень. Його метою є виявлення тенденцій зміни обсягів заборгованості та оцінка темпів її зростання або скорочення. При цьому особливу увагу слід приділяти співвідношенню темпів зростання дебіторської заборгованості та темпів зростання чистого доходу від реалізації. Якщо заборгованість зростає швидше, ніж обсяг продажів, це може свідчити про послаблення кредитної дисципліни або надмірно ліберальну кредитну політику.

Горизонтальний аналіз дозволяє визначити, чи є зміна дебіторської заборгованості результатом об'єктивного розширення діяльності підприємства, чи наслідком неефективного управління розрахунками. У випадку стабільного зростання заборгованості протягом кількох періодів без відповідного приросту виручки виникає загроза “заморожування” оборотного капіталу, що негативно впливає на ліквідність і потребує коригування управлінських рішень.

Горизонтальний аналіз є базовим етапом оцінки стану дебіторської заборгованості, який дозволяє сформулювати первинне уявлення про динаміку розрахунків із контрагентами та визначити напрями подальшого поглибленого аналізу [19].

Вертикальний аналіз дебіторської заборгованості передбачає визначення її питомої ваги у структурі оборотних активів та загальної суми активів підприємства. Його метою є оцінка місця дебіторської заборгованості у

фінансовій структурі підприємства та визначення ступеня її впливу на ліквідність і фінансову стійкість. На відміну від горизонтального аналізу, який відображає динаміку змін у часі, вертикальний аналіз дозволяє оцінити структурні пропорції та якість формування оборотного капіталу на конкретну дату.

Збільшення питомої ваги дебіторської заборгованості у складі оборотних активів може мати подвійне трактування. З одного боку, це може свідчити про активну збутову політику підприємства та зростання обсягів реалізації на умовах відстрочки платежу. З іншого боку, надмірна концентрація оборотних ресурсів у формі дебіторської заборгованості означає їх вилучення з грошового обороту, що знижує оперативну ліквідність та підвищує ризик дефіциту коштів для фінансування поточної діяльності.

Особливої уваги потребує ситуація, коли частка дебіторської заборгованості перевищує оптимальний для галузі рівень або має тенденцію до систематичного зростання. У такому випадку підприємство фактично кредитує своїх контрагентів за рахунок власних оборотних коштів, що може призвести до необхідності залучення короткострокових позикових ресурсів. Це підвищує фінансові витрати та негативно впливає на показники платоспроможності [14].

Таким чином, вертикальний аналіз дозволяє оцінити не лише структуру оборотних активів, а й ефективність управління ними. Його результати є основою для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації кредитної політики, скорочення частки простроченої заборгованості та підвищення оборотності оборотного капіталу підприємства.

Аналіз оборотності дебіторської заборгованості є ключовим елементом оцінки ефективності управління розрахунками з покупцями та замовниками. Він дозволяє визначити швидкість перетворення дебіторської заборгованості у грошові кошти та оцінити рівень платіжної дисципліни контрагентів. Основними показниками такого аналізу є коефіцієнт оборотності, середній період інкасації та частка простроченої заборгованості.

Коефіцієнт оборотності визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної суми дебіторської заборгованості:

Цей показник характеризує кількість оборотів дебіторської заборгованості протягом звітного періоду. Чим вищим є значення коефіцієнта, тим швидше підприємство перетворює заборгованість у грошові кошти, а отже - тим ефективніше здійснюється управління кредитною політикою. Зниження показника свідчить про уповільнення оборотності та зростання ризику відволікання оборотного капіталу [26].

Середній період інкасації (або строк погашення дебіторської заборгованості) визначається як обернений показник оборотності або розраховується за формулою:

Цей показник відображає середню кількість днів, протягом яких кошти можуть відволікатися в розрахунках з дебіторами. Збільшення періоду інкасації свідчить про погіршення платіжної дисципліни та потребує перегляду умов надання комерційного кредиту. Оптимальне значення періоду інкасації залежить від специфіки галузі, однак його зростання понад встановлені договірні строки є негативною тенденцією.

Частка простроченої дебіторської заборгованості визначається як відношення суми прострочених боргів до загального обсягу дебіторської заборгованості:

Цей показник дозволяє оцінити якість дебіторської заборгованості та рівень кредитного ризику. Зростання частки прострочених боргів свідчить про накопичення проблемної заборгованості та може бути сигналом для посилення контролю, формування додаткового резерву сумнівних боргів або перегляду кредитної політики підприємства.

Таким чином, аналіз оборотності дебіторської заборгованості забезпечує комплексну оцінку швидкості обігу коштів у розрахунках з контрагентами, дозволяє виявити проблемні тенденції та сформулювати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації кредитної політики та підвищення ліквідності підприємства.

Ці показники дозволяють оцінити швидкість перетворення дебіторської заборгованості на грошові кошти та вплив на тривалість грошового циклу підприємства.

Одним із найбільш інформативних інструментів оцінки якості дебіторської заборгованості є її структурний аналіз за строками виникнення. Його сутність полягає у групуванні дебіторської заборгованості залежно від тривалості періоду з моменту її виникнення або настання строку погашення. Як правило, заборгованість розподіляється на такі інтервали: 1–30 днів, 31–60 днів, 61–90 днів, понад 90 днів.

Такий підхід дозволяє перейти від загальної оцінки суми дебіторської заборгованості до аналізу її якості та ризиковості. Якщо більша частка зосереджена в межах 1–30 днів, це свідчить про відносно стабільну платіжну дисципліну контрагентів. Натомість зростання частки заборгованості понад 60 або 90 днів є сигналом підвищення кредитного ризику та потенційної необхідності коригування кредитної політики або формування додаткового резерву сумнівних боргів.

Структурний аналіз дебіторської заборгованості дозволяє об'єктивно оцінити реальний стан розрахунків із дебіторами, оскільки він відображає не лише загальний обсяг заборгованості, а й її якісну характеристику. Саме розподіл за строками виникнення дає змогу виявити тенденції до накопичення прострочених боргів, оцінити рівень платіжної дисципліни контрагентів та визначити ступінь ліквідності відповідної частини оборотних активів. Якщо значна частка заборгованості концентрується у групах понад 60–90 днів, це свідчить про підвищення кредитного ризику та потребує управлінського реагування [27].

Крім того, результати структурного аналізу виступають інформаційною базою для визначення обґрунтованого розміру резерву сумнівних боргів. Формування резерву без урахування вікової структури може призвести до його заниження або завищення, що безпосередньо впливає на достовірність фінансової звітності. Саме тому групування дебіторської заборгованості за

строками прострочення дозволяє диференційовано підходити до оцінки ризику неповернення, встановлюючи вищі коефіцієнти резервування для “старіших” боргів. Такий підхід забезпечує більш реалістичну оцінку чистої реалізаційної вартості фінансових активів.

Структурний аналіз також формує аналітичне підґрунтя для прийняття управлінських рішень щодо кредитної політики підприємства. На основі отриманих даних керівництво може переглядати умови відстрочки платежу, встановлювати індивідуальні кредитні ліміти, запроваджувати механізми стимулювання своєчасних розрахунків або, навпаки, обмежувати співпрацю з контрагентами, які систематично порушують платіжну дисципліну. Таким чином, *aging analysis* трансформується з інструменту бухгалтерського обліку у дієвий елемент системи управління фінансовими ризиками.

Важливу роль структурний аналіз відіграє і в процесі аудиту, оскільки він використовується для оцінки ризику суттєвого викривлення фінансової звітності. Наявність значної частки простроченої заборгованості може свідчити про можливі проблеми з її стягненням або про недостатній рівень резервування. Аудитор, аналізуючи вікову структуру, оцінює адекватність сформованого резерву сумнівних боргів, перевіряє логічність управлінських оцінок та визначає ділянки підвищеного ризику. Отже, структурний аналіз є важливим елементом як внутрішнього контролю, так і зовнішньої перевірки фінансової інформації.

Таким чином, структурний аналіз за строками виникнення є не лише аналітичною процедурою, а й елементом системи внутрішнього контролю та управління фінансовими ризиками підприємства [29].

Аналіз ефективності резерву сумнівних боргів спрямований на оцінку адекватності облікових оцінок кредитного ризику та їх відповідності реальному стану розрахунків із дебіторами. Резерв сумнівних боргів є інструментом попереднього визнання потенційних втрат, тому його обсяг повинен відображати очікуваний рівень неповернення заборгованості. Порівняння сформованого резерву з фактичним обсягом списаної безнадійної

заборгованості дозволяє визначити, наскільки обґрунтованими є застосовані підприємством методи оцінки ризику.

Якщо фактичні списання систематично перевищують суму сформованого резерву, це свідчить про його заниження та про завищення фінансового результату в попередніх періодах. Натомість значне перевищення резерву над реальними втратами може вказувати на надмірно консервативну політику оцінки, що призводить до необґрунтованого зменшення прибутку. Таким чином, аналіз ефективності резерву дозволяє досягти балансу між принципом обачності та достовірністю фінансової звітності.

Оцінка адекватності резерву повинна базуватися на віковій структурі дебіторської заборгованості, історичних даних про рівень неповернення, а також на аналізі фінансового стану ключових дебіторів. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до управління кредитним ризиком та забезпечує більш реалістичне відображення дебіторської заборгованості у балансі за чистою реалізаційною вартістю [14].

Результати проведеного аналізу мають не лише облікове, а й управлінське значення. Вони використовуються для коригування умов комерційного кредитування, встановлення індивідуальних кредитних лімітів для дебіторів, визначення доцільності надання відстрочки платежу та перегляду умов співпраці з контрагентами. У такий спосіб резерв сумнівних боргів трансформується з суто бухгалтерської оцінки у дієвий механізм мінімізації ризику неплатежів та стабілізації грошових потоків підприємства.

Аудит ґрунтується на бухгалтерському обліку та аналізу дебіторської заборгованості, тому ми розглянемо методологічні засади аудиту і проаналізуємо облік у другому розділі магістерської роботи. Аудит може бути обов'язковим для визначеного переліку юридичних осіб та ініційованим (на вимогу власників, інвесторів, кредиторів). Методика аудиту не змінюється в залежності від виду користувачів інформації, але може бути додано розкриття [29].

Аудит дебіторської заборгованості спрямований на підтвердження достовірності фінансової інформації та оцінку ефективності внутрішнього контролю.

Аудит дебіторської заборгованості має на меті підтвердження достовірності її відображення у фінансовій звітності та оцінку рівня кредитного ризику підприємства. Оскільки дебіторська заборгованість є одним із найбільш ризикових елементів оборотних активів, її перевірка потребує комплексного підходу, що поєднує тестування системи внутрішнього контролю та проведення змістовних аудиторських процедур.

Першочерговим завданням аудиту є перевірка правильності визнання та класифікації дебіторської заборгованості. Аудитор оцінює, чи відповідає момент визнання заборгованості вимогам облікових стандартів, чи правильно розмежовано поточну та довгострокову заборгованість, а також чи коректно віднесено суми до відповідних рахунків бухгалтерського обліку. Неправильна класифікація може суттєво вплинути на показники ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

Важливим напрямом аудиторської перевірки є оцінка адекватності резерву сумнівних боргів. Аудитор аналізує методику його розрахунку, зіставляє сформований резерв із віковою структурою заборгованості та історією списань, а також оцінює обґрунтованість застосованих коефіцієнтів резервування. Недостатній резерв може призвести до завищення активів і фінансового результату, тоді як надмірний — до необґрунтованого заниження прибутку [21].

Підтвердження реальності дебіторської заборгованості здійснюється шляхом направлення зовнішніх запитів (конфірмацій) дебіторам. Ця процедура дозволяє перевірити фактичне існування боргу, його суму та строк погашення. Отримані підтвердження або розбіжності між даними підприємства і контрагентів є важливим джерелом аудиторських доказів. Додатково аудитор перевіряє правильність списання безнадійної заборгованості та дотримання встановленого порядку документального оформлення таких операцій.

Окремим завданням аудиту є оцінка відповідності облікової політики підприємства чинним нормативним вимогам. Аудитор аналізує, чи закріплені в обліковій політиці методи оцінки дебіторської заборгованості, порядок формування резерву, критерії віднесення боргів до сумнівних або безнадійних, а також чи застосовуються ці положення на практиці.

Методичні прийоми аудиту включають тестування системи внутрішнього контролю з метою визначення її ефективності та надійності. Якщо система контролю є дієвою, аудитор може зменшити обсяг детальних перевірок; у разі виявлення слабких місць ризик суттєвого викривлення зростає, що потребує розширення процедур.

Застосування аналітичних процедур дозволяє виявити нестандартні коливання у динаміці дебіторської заборгованості, різкі зміни структури або необґрунтоване зниження резерву. Порівняння показників із попередніми періодами та з галузевими середніми значеннями допомагає аудитору ідентифікувати зони підвищеного ризику.

До важливих прийомів належать також зустрічні звірки розрахунків, перевірка післябалансових подій (наприклад, погашення заборгованості після звітної дати) та оцінка ризику суттєвого викривлення фінансової звітності. Перевірка післябалансових подій особливо важлива для підтвердження реальності сумнівної заборгованості та правильності її оцінки на дату балансу.

Таким чином, аудит дебіторської заборгованості є комплексною процедурою, спрямованою на забезпечення достовірності фінансової звітності, мінімізацію кредитного ризику та підвищення прозорості фінансової інформації підприємства [18].

Ризик-орієнтований підхід передбачає зосередження аудиторських процедур на найбільш проблемних сегментах дебіторської заборгованості — прострочених або пов'язаних із фінансово нестійкими контрагентами. Узагальнення наведених методичних підходів дозволяє представити систему організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості у вигляді комплексної моделі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Система методичного забезпечення обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості

Складова системи	Методична основа	Основні процедури	Управлінське значення	Ризики, що мінімізуються
Бухгалтерський облік	НП(С)БО 10, Закон про бухоблік, облікова політика	Визнання, класифікація, формування резерву, інвентаризація	Забезпечення достовірності фінансової інформації	Викривлення активів, завищення фінрезультату
Економічний аналіз	Фінансовий аналіз, методика оцінки оборотності	Горизонтальний, вертикальний аналіз, оборотність, aging-analysis	Оцінка ефективності кредитної політики	Зростання прострочених боргів
Аудит	МСА, внутрішній контроль	Зовнішні підтвердження, тестування контролю, аналітичні процедури	Підтвердження достовірності звітності	Суттєві викривлення, помилки оцінки

Таким чином, організація бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості має системний характер і ґрунтується на взаємодії нормативних вимог, внутрішньої політики підприємства та управлінських рішень. Її ефективність визначає не лише якість фінансової звітності, а й рівень фінансової стійкості підприємства, швидкість обороту капіталу та здатність мінімізувати кредитний ризик [13].

Раціональне поєднання облікових процедур, аналітичних методів і аудиторського контролю формує основу для побудови ефективної системи управління дебіторською заборгованістю в умовах економічної нестабільності.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЗАГОТСЕРВІС»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Заготсервіс» та система бухгалтерського обліку на підприємстві

Товариство з обмеженою відповідальністю «Заготсервіс» є самостійним суб'єктом господарювання, що здійснює виробничу діяльність у галузі харчової промисловості. Основним видом економічної діяльності підприємства є виробництво м'яса (КВЕД 10.11). Підприємство функціонує у формі малого бізнесу відповідно до вимог Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 1.

«Заготсервіс» - компанія, яка спеціалізується на виробництві високоякісної яловичини. Завжди дотримуємося помірних цін, забезпечуючи найвищу якість продукції. За весь період діяльності зарекомендували себе як надійного партнера на ринку України та Грузії, побудували міцні партнерські стосунки з нашими клієнтами [35].

ТОВ «Заготсервіс» розташоване у Тернопільській області, смт Підволочиськ. Управління діяльністю здійснюється директором, а бухгалтерський облік ведеться штатним бухгалтером. Середньооблікова чисельність працівників упродовж 2022–2024 років має тенденцію до скорочення, що може бути наслідком оптимізації виробничих процесів.

Таблиця 2.1

Загальна характеристика ТОВ «Заготсервіс»

Показник	Значення
Організаційно-правова форма	Товариство з обмеженою відповідальністю
Код ЄДРПОУ	30915913
Основний вид діяльності (КВЕД)	10.11 – Виробництво м'яса
Місцезнаходження	Тернопільська обл., смт Підволочиськ
Категорія підприємства	Мале підприємство
Середня чисельність працівників у 2024 р., осіб	10

Майновий стан підприємства характеризується зростанням загальної вартості активів. За аналізований період валюта балансу збільшилася з 14 035,7 тис. грн у 2022 році до 24 641,7 тис. грн у 2024 році, що свідчить про розширення масштабів господарської діяльності.

Таблиця 2.2

Динаміка та структура активів ТОВ «Заготсервіс», тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022
Необоротні активи	3778,2	3450,3	3237,2	-541,0
Оборотні активи	10257,5	17562,1	21404,5	+11147,0
Усього активів	14035,7	21012,4	24641,7	+10606,0

Аналіз динаміки активів ТОВ «Заготсервіс» свідчить про суттєве розширення масштабів господарської діяльності підприємства у 2022–2024 роках. Загальна вартість активів зросла на 10 606,0 тис. грн, або майже на 75,5 % порівняно з 2022 роком. Така динаміка характеризує підприємство як таке, що перебуває у фазі активного розвитку, нарощування виробничого потенціалу та збільшення обсягів операційної діяльності.

Структурний аналіз показує, що ключовим фактором зростання валюти балансу стали оборотні активи, обсяг яких збільшився більш ніж удвічі (+11 147,0 тис. грн). Їх частка у загальній структурі активів у 2024 році є домінуючою. Це свідчить про посилення операційної складової діяльності підприємства, зростання обсягів реалізації продукції та активізацію розрахунків з контрагентами. Одночасно спостерігається скорочення необоротних активів на 541,0 тис. грн, що може бути пов’язано з амортизаційним зносом основних засобів та відсутністю значних капітальних інвестицій у досліджуваному періоді.

Переважання оборотних активів у структурі майна має подвійний економічний ефект. З одного боку, це забезпечує гнучкість та мобільність фінансових ресурсів, що є важливим для підприємств виробничої сфери. З іншого боку, суттєве зростання дебіторської заборгованості у складі оборотних активів може свідчити про збільшення відволікання коштів з обороту та підвищення ризику ліквідності. Таким чином, позитивна динаміка активів потребує паралельного посилення контролю за їх структурою та якістю.

Фінансування діяльності підприємства здійснюється переважно за рахунок власного капіталу, частка якого істотно зросла у 2024 році.

Таблиця 2.3

Структура капіталу ТОВ «Заготсервіс», тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Власний капітал	5829,2	7254,7	14557,1
Довгострокові зобов'язання	67,7	64,7	123,7
Поточні зобов'язання	8138,8	13693,1	19960,9
Усього пасивів	14035,7	21012,4	24641,7

Аналіз структури пасивів ТОВ «Заготсервіс» свідчить про суттєві зміни у фінансуванні діяльності підприємства протягом 2022–2024 років. Загальний обсяг джерел формування майна зріс на 10 606,0 тис. грн, що відповідає темпам зростання активів. Водночас відбулися якісні зміни у співвідношенні власного та залученого капіталу, що має важливе значення для оцінки фінансової стійкості підприємства [35].

Найбільш вагомою позитивною тенденцією є істотне зростання власного капіталу — з 5 829,2 тис. грн у 2022 році до 14 557,1 тис. грн у 2024 році. Фактично обсяг власного капіталу збільшився у 2,5 раза, що зумовлено накопиченням нерозподіленого прибутку. Це свідчить про прибутковість діяльності підприємства, здатність до самофінансування та поступове зміцнення фінансової незалежності. Частка власного капіталу у структурі

пасивів у 2024 році суттєво зросла, що позитивно характеризує рівень фінансової автономії.

Разом із цим спостерігається зростання поточних зобов'язань у абсолютному вимірі, хоча їх приріст є менш пропорційним порівняно із зростанням власного капіталу. Довгострокові зобов'язання залишаються незначними, що свідчить про низьку залежність підприємства від довгострокових позикових ресурсів. Загалом структура капіталу у 2024 році характеризується більш збалансованим співвідношенням джерел фінансування, що дозволяє зробити висновок про підвищення фінансової стійкості та зниження ризиків надмірної кредитної залежності.

ТОВ «Заготсервіс» упродовж 2022–2024 років працювало прибутково, при цьому у 2024 році спостерігається різке зростання фінансових результатів.

Таблиця 2.4

Основні показники фінансових результатів діяльності, тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022
Чистий дохід від реалізації	19 297,3	19179,1	64083,0	+44785,7
Собівартість реалізації	16576,4	16621,4	53807,5	+37231,1
Фінансовий результат до оподаткування	1243,6	1425,5	8784,4	+7540,8
Чистий прибуток	1243,6	1425,5	7302,5	+6058,9

Аналіз фінансових результатів ТОВ «Заготсервіс» за 2022–2024 роки свідчить про суттєве покращення ефективності господарської діяльності підприємства. Найбільш показовим є різке зростання чистого доходу від реалізації у 2024 році, який збільшився на 44 785,7 тис. грн порівняно з 2022 роком та перевищив показник попередніх років більш ніж утричі. Така динаміка свідчить про розширення ринку збуту, нарощування обсягів виробництва та активізацію операційної діяльності підприємства.

Водночас зростання собівартості реалізованої продукції є пропорційним збільшенню обсягів реалізації, що є економічно закономірним для виробничого підприємства. Однак темпи приросту доходу перевищують темпи зростання витрат, що позитивно вплинуло на формування фінансового результату. Це свідчить про ефективне управління витратами, оптимізацію виробничих процесів та покращення структури витрат.

Фінансовий результат до оподаткування у 2024 році зріс більш ніж у шість разів порівняно з 2022 роком, а чистий прибуток збільшився на 6 058,9 тис. грн. Така динаміка характеризує підприємство як прибуткове та фінансово стійке. Зростання нерозподіленого прибутку стало джерелом зміцнення власного капіталу, що позитивно вплинуло на структуру пасивів та рівень фінансової автономії.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зазначити, що 2024 рік став для підприємства етапом інтенсивного економічного зростання. Високі темпи приросту прибутковості свідчать не лише про розширення діяльності, а й про підвищення її рентабельності. Разом із тим стрімке зростання обсягів реалізації обумовлює необхідність посилення контролю за оборотними активами, зокрема дебіторською заборгованістю, щоб забезпечити збереження досягнутого рівня фінансової стабільності [21].

Отже, результати аналізу організаційно-економічної діяльності ТОВ «Заготсервіс» дозволяють зробити висновок, що підприємство є фінансово стійким та економічно ефективним суб'єктом господарювання. Позитивна динаміка активів, власного капіталу та прибутковості створює передумови для подальшого розвитку й розширення виробничої діяльності.

Система бухгалтерського обліку на ТОВ «Заготсервіс» сформована відповідно до вимог чинного законодавства України та спрямована на забезпечення користувачів достовірною, повною й своєчасною інформацією про фінансово-господарську діяльність підприємства. Організація обліку здійснюється з урахуванням специфіки діяльності товариства як малого підприємства виробничої сфери харчової промисловості.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), зокрема НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», а також внутрішніх розпорядчих документів підприємства. Це зумовлено статусом ТОВ «Заготсервіс» як малого підприємства, що має право застосовувати спрощені підходи до формування фінансової звітності [33].

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксації всіх господарських операцій у первинних документах покладено на керівника підприємства. Безпосереднє ведення бухгалтерського обліку здійснюється штатним бухгалтером, що забезпечує централізовану форму організації облікового процесу. Така форма є доцільною для малих підприємств, оскільки сприяє оперативності обробки облікової інформації та контролю за господарськими операціями.

На ТОВ «Заготсервіс» застосовується журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерних програмних засобів, що дає змогу автоматизувати процеси обробки первинної інформації, узагальнення даних у регістрах обліку та складання фінансової звітності. Автоматизація обліку сприяє зниженню ймовірності помилок і підвищенню аналітичності облікових даних.

Особливістю системи бухгалтерського обліку підприємства є значна увага до обліку виробничих запасів, готової продукції та витрат основної діяльності, що зумовлено виробничим характером діяльності та специфікою галузі м'ясопереробки. Облік витрат здійснюється за елементами та статтями калькуляції з метою визначення фактичної собівартості продукції, що дозволяє здійснювати контроль за рівнем витрат і формуванням фінансового результату.

Доходи і витрати підприємства визнаються відповідно до принципу нарахування та співвіднесення доходів і витрат звітного періоду. Фінансові результати діяльності визначаються шляхом зіставлення доходів від реалізації

продукції з витратами на її виробництво та збут, що забезпечує об'єктивне відображення результатів господарювання.

Фінансова звітність ТОВ «Заготсервіс» складається у формах №1-м «Баланс» та №2-м «Звіт про фінансові результати» і подається до відповідних органів державної статистики та контролюючих органів у встановлені законодавством строки. Звітність відображає майновий стан, фінансові результати та зміни у структурі капіталу підприємства [33].

Таким чином, система бухгалтерського обліку на ТОВ «Заготсервіс» є упорядкованою, відповідає нормативним вимогам та забезпечує формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень. Її особливості визначаються масштабами діяльності підприємства, виробничою спрямованістю та застосуванням спрощених форм фінансової звітності, що в цілому сприяє ефективному функціонуванню підприємства в сучасних умовах господарювання.

Рис. 2.1 Організація бухгалтерської служби ТОВ «Заготсервіс»

Бухгалтерська служба ТОВ «Заготсервіс» організована за централізованим принципом і представлена однією штатною посадою бухгалтера, що є характерним для малих підприємств виробничої сфери. Така організаційна структура забезпечує єдність методології обліку, оперативність обробки інформації та ефективний контроль за здійсненням господарських операцій.

Безпосереднє керівництво бухгалтерською службою здійснює головний бухгалтер, який підпорядковується директору підприємства. Директор, у свою чергу, несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та створення належних умов для його ведення відповідно до вимог чинного законодавства України.

Функціональні обов'язки бухгалтера формують основу фінансової стабільності підприємства, оскільки саме через систему бухгалтерського обліку відображається повний цикл господарської діяльності — від придбання ресурсів до отримання фінансового результату. Бухгалтер не лише фіксує здійснені операції, а й забезпечує їх правильну класифікацію, оцінку та узагальнення відповідно до чинних нормативних вимог. Від якості виконання цих обов'язків залежить достовірність фінансової інформації та можливість прийняття обґрунтованих управлінських рішень [4].

До кола обов'язків входить ведення обліку необоротних активів, запасів і грошових коштів, що забезпечує контроль за збереженням майна підприємства та ефективністю його використання. Правильне відображення руху основних засобів, матеріальних ресурсів і грошових потоків дозволяє своєчасно виявляти відхилення, запобігати втратам і підтримувати належний рівень ліквідності.

Важливою складовою діяльності бухгалтера є облік витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції. Саме на цьому етапі формується інформаційна база для визначення рентабельності окремих видів продукції, оцінки ефективності виробничих процесів і встановлення економічно обґрунтованих цін. Точність калькулювання безпосередньо впливає на фінансовий результат та конкурентоспроможність підприємства.

Окремий напрям роботи пов'язаний з обліком доходів, визначенням фінансових результатів і здійсненням податкових розрахунків. Коректне відображення доходів і витрат забезпечує достовірність показників прибутковості, а своєчасне нарахування та сплата податків — дотримання податкового законодавства і мінімізацію фінансових санкцій.

Завершальним етапом є складання та подання фінансової і статистичної звітності. Звітність виступає узагальненим результатом усієї облікової роботи та є джерелом інформації для власників, керівництва, контролюючих органів і зовнішніх користувачів. Таким чином, функціональні обов'язки бухгалтера мають комплексний характер і спрямовані на забезпечення прозорості, законності та економічної обґрунтованості фінансово-господарської діяльності підприємства.

Поєднання облікових функцій в межах однієї посади зумовлене незначними масштабами діяльності підприємства та дозволяє мінімізувати адміністративні витрати без втрати якості облікової інформації. Водночас така структура потребує високого рівня кваліфікації бухгалтера та чіткого дотримання внутрішніх регламентів облікової роботи [6].

Отже, організація бухгалтерської служби ТОВ «Заготсервіс» відповідає статусу малого підприємства та забезпечує належне інформаційне супроводження управлінських рішень. Запроваджена схема бухгалтерської служби є простою, функціональною та економічно доцільною, а її особливості визначаються централізованим веденням обліку й виробничою спрямованістю діяльності підприємства.

2.2. Облік і аналіз дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс»

Дебіторська заборгованість є важливою складовою оборотних активів ТОВ «Заготсервіс» та суттєво впливає на рівень платоспроможності й фінансової стійкості підприємства. З огляду на виробничий характер діяльності та значні обсяги реалізації продукції, організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві має важливе значення для забезпечення контролю за розрахунками з контрагентами та своєчасного надходження грошових коштів.

Склад, динаміка та структура дебіторської заборгованості завжди привертають особливу увагу бухгалтерів та власників підприємства тому, що її

наявність (виникнення) тягне за собою, крім бухгалтерських, і податкові наслідки, бо має прямий вплив на фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання [31].

Облік дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» здійснюється відповідно до вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а також внутрішніх положень облікової політики підприємства. Дебіторська заборгованість визнається активом за умови існування ймовірності отримання майбутніх економічних вигід та можливості достовірної оцінки її суми.

Підставою для виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві є здійснення господарських операцій з реалізації продукції, виконання робіт або надання послуг, а також розрахунки з бюджетом та іншими дебіторами. Документальне оформлення операцій, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості, здійснюється на підставі первинних документів, які відповідають вимогам Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Основними первинними документами, що підтверджують виникнення та погашення дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс», є договори з покупцями, видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, акти приймання-передачі продукції, рахунки-фактури, податкові накладні, платіжні доручення та виписки банку. Для обліку розрахунків з бюджетом використовуються податкові декларації та розрахунки, а також довідки контролюючих органів.

Первинні документи після перевірки за формою і змістом передаються до бухгалтерії для реєстрації в облікових регістрах. Документообіг на підприємстві організований таким чином, щоб забезпечити своєчасне відображення дебіторської заборгованості та контроль за строками її погашення.

Аналітичний облік дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» ведеться в розрізі окремих дебіторів, договорів, строків погашення та видів

заборгованості. Такий підхід дозволяє здійснювати постійний моніторинг стану розрахунків з покупцями і замовниками, бюджетом та іншими контрагентами.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним контрагентом із зазначенням дати виникнення заборгованості, суми, строку оплати та факту її погашення. Окремо обліковується дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, яка виникає, зокрема, у зв'язку з переплатами податків або відшкодуванням податку на додану вартість.

Ведення аналітичного обліку здійснюється з використанням програмних засобів бухгалтерського обліку, що забезпечує деталізацію інформації та підвищує ефективність контролю за дебіторською заборгованістю.

Синтетичний облік дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» ведеться на рахунках Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Зокрема, для обліку дебіторської заборгованості використовуються рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», а також відповідні субрахунки до них.

На рахунку 36 узагальнюється інформація про заборгованість покупців за відвантаженою продукцією, а на рахунку 37 - про іншу поточну дебіторську заборгованість, у тому числі за розрахунками з бюджетом та підзвітними особами. Сальдо за зазначеними рахунками відображає суму дебіторської заборгованості підприємства на звітну дату та включається до складу оборотних активів балансу [37].

Синтетичний облік забезпечує узагальнення інформації про дебіторську заборгованість та її відображення у фінансовій звітності підприємства, зокрема у Балансі (форма №1-м).

Синтетичний облік дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» ведеться з використанням рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Для узагальнення інформації щодо типових господарських операцій застосовується відповідна кореспонденція рахунків.

Таблиця 2.5

Кореспонденція рахунків за операціями з дебіторською заборгованістю на ТОВ «Заготсервіс»

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Відвантажено продукцію покупцям	36	701
Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	36	641
Надійшли кошти від покупців на поточний рахунок	311	36
Відображено переплату податку до бюджету	641	311
Виникнення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом	37	641
Погашення дебіторської заборгованості іншими дебіторами	311	37
Списання безнадійної дебіторської заборгованості	944	36 (37)

Наведена кореспонденція рахунків забезпечує повне та достовірне відображення розрахунків з дебіторами, а також формування інформації для фінансової звітності підприємства.

Дебіторська заборгованість займає значну частку в структурі оборотних активів ТОВ «Заготсервіс», що зумовлено зростанням обсягів реалізації продукції та активними розрахунками з покупцями і бюджетом.

Таблиця 2.6

Динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» у 2022–2024 рр., тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022
Дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги	156,9	1,0	6856,5	6699,6

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	421,8	1015,1	6591,6	6169,8
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	1100,8	1,9	-
Усього дебіторської заборгованості	578,7	2116,9	13450,0	12871,3

Аналіз наведених даних свідчить про суттєве зростання загальної суми дебіторської заборгованості у 2024 році. Якщо у 2022 році її обсяг становив 578,7 тис. грн, то у 2024 році він зріс до 13 450,0 тис. грн. Основну частку в структурі дебіторської заборгованості у 2024 році становлять розрахунки з покупцями та бюджетом.

Зростання дебіторської заборгованості за продукцію, роботи та послуги пояснюється різким збільшенням чистого доходу від реалізації у 2024 році, що зумовило зростання обсягів відвантаження продукції на умовах відстрочки платежу. Значна сума дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом пов'язана з переплатами податків та особливостями податкового адміністрування [9].

Водночас така динаміка потребує посилення контролю за строками погашення дебіторської заборгованості, оскільки її надмірне зростання може негативно впливати на ліквідність підприємства та уповільнювати оборот грошових коштів.

Отже, облік дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» здійснюється відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку та забезпечує належне документальне оформлення, аналітичну деталізацію і синтетичне узагальнення інформації. Проведений аналіз динаміки дебіторської заборгованості за 2022–2024 рр. засвідчує необхідність удосконалення системи управління розрахунками з дебіторами з метою підвищення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Для оцінки ефективності управління розрахунками з дебіторами використовується коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який характеризує швидкість її погашення та перетворення у грошові кошти.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості визначається за формулою:

$$\text{Коб.д.з.} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}}$$

 . Середня дебіторська заборгованість розраховується як середнє арифметичне її величини на початок і кінець звітної періоду. Для розрахунку коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості використаємо наступні вихідні дані таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» (тис. грн)

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Чистий дохід від реалізації	19297,3	19179,1	64083,0
Дебіторська заборгованість на початок року	578,7	578,7	2116,9
Дебіторська заборгованість на кінець року	578,7	2116,9	13450,0
Середня дебіторська заборгованість	578,7	1347,8	7783,5

Таблиця 2.8

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс»

Рік	Коефіцієнт оборотності, разів
2022	33,44
2023	14,23
2024	8,23

У 2022 році коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості становив 33,34 рази, що свідчить про високу швидкість розрахунків з покупцями та незначний обсяг дебіторської заборгованості.

У 2023 році показник знизився до 14,23 рази, що було зумовлено зростанням обсягів дебіторської заборгованості при відносно стабільному рівні доходу від реалізації.

У 2024 році коефіцієнт оборотності зменшився до 8,23 рази, що пояснюється суттєвим зростанням дебіторської заборгованості на фоні різкого збільшення обсягів реалізації продукції. Це свідчить про уповільнення обороту дебіторської заборгованості та підвищення ризиків тимчасового відволікання оборотних коштів.

Для більш повної оцінки доцільно також розрахувати середній період погашення дебіторської заборгованості, який у 2024 році становить:

$$\text{Період погашення} = 360 / 8,23 \approx 44 \text{ дні}$$

Отже, результати розрахунку коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» за 2022–2024 рр. свідчать про зниження ефективності управління дебіторською заборгованістю. Це обґрунтовує необхідність удосконалення кредитної політики підприємства, посилення контролю за строками розрахунків з покупцями та застосування інструментів прискорення погашення дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість є важливою складовою оборотних активів підприємства та істотно впливає на його фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність. Аналіз її стану, структури та динаміки дозволяє оцінити ефективність управління розрахунками з контрагентами та виявити потенційні ризики відволікання оборотних коштів з господарського обороту.

Упродовж 2022–2024 років дебіторська заборгованість ТОВ «Заготсервіс» характеризується тенденцією до суттєвого зростання, що зумовлено розширенням обсягів господарської діяльності та збільшенням реалізації продукції на умовах відстрочки платежу.

Таблиця 2.9

Стан дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» у 2022–2024 рр., тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
----------	---------	---------	---------

Загальна дебіторська заборгованість	578,7	2116,9	13450,0
Оборотні активи всього	10257,5	17562,1	21404,5
Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	5,6	12,1	62,8

Як свідчать дані таблиці, частка дебіторської заборгованості в оборотних активах зростає з 5,6 % у 2022 році до 62,8 % у 2024 році, що є негативною тенденцією та вказує на значне відволікання фінансових ресурсів підприємства з обігу.

Структурний аналіз дозволяє визначити основні напрями формування дебіторської заборгованості та оцінити ступінь концентрації за окремими її видами.

Таблиця 2.10

Структура дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» у 2022–2024 рр.

Вид дебіторської заборгованості	2022 р., %	2023 р., %	2024 р., %
За продукцію, роботи, послуги	27,1	0,0	51,0
За розрахунками з бюджетом	72,9	48,0	49,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	52,0	0,0
Усього	100,0	100,0	100,0

У 2022 році основну частку дебіторської заборгованості становили розрахунки з бюджетом, що було пов'язано з переплатами податків. У 2024 році структура дебіторської заборгованості зазнала змін: домінуючими стали розрахунки з покупцями за відвантажену продукцію, частка яких перевищила половину загального обсягу. Це свідчить про зміну кредитної політики підприємства та зростання комерційного кредиту покупцям.

Динамічний аналіз дебіторської заборгованості дозволяє оцінити темпи її зростання та співвідношення їх із динамікою доходів підприємства [11].

Таблиця 2.11

Динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Темп зростання 2024/2022, %
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	19297,3	19179,1	64083,0	332,0
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	578,7	2116,9	13450,0	2325,0

Зростання дебіторської заборгованості у 2024 році відбулося значно швидшими темпами, ніж збільшення обсягів реалізації продукції. Якщо чистий дохід від реалізації порівняно з 2022 роком зріс у 3,3 рази, то обсяг дебіторської заборгованості збільшився більш ніж у 23 рази. Така диспропорція свідчить про суттєве послаблення розрахункової дисципліни покупців або про надання підприємством більш тривалих відстрочок платежу. У результаті відбулося значне відволікання оборотних коштів із господарського обігу.

Зниження коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості з 33,34 разів у 2022 році до 8,23 разів у 2024 році означає істотне уповільнення процесу інкасації коштів. Якщо раніше дебіторська заборгованість поверталася в середньому протягом короткого періоду, то у 2024 році середній термін її погашення становить близько 44 днів. Для виробничого підприємства це є суттєвим фактором впливу на ліквідність, оскільки значна частина оборотних активів не трансформується оперативнo в грошові кошти.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що у 2024 році дебіторська заборгованість формує 62,8 % оборотних активів. Такий рівень концентрації свідчить про підвищення фінансового ризику та залежність підприємства від платоспроможності контрагентів. За умов нестабільного економічного середовища це може створювати додаткові загрози для підтримання поточної ліквідності та фінансової стійкості.

Таким чином, попри суттєве зростання прибутковості діяльності ТОВ «Заготсервіс» у 2024 році, паралельне стрімке збільшення дебіторської

заборгованості формує нові управлінські виклики. Подальший розвиток підприємства потребує перегляду кредитної політики, встановлення обґрунтованих лімітів відстрочки платежів, посилення контролю за строками розрахунків та впровадження інструментів прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

2.3. Організація і методика аудиту розрахунків з дебіторами на ТОВ «Заготсервіс»

Дебіторська заборгованість у сучасних умовах господарювання виступає не лише обліковою категорією, а й важливим індикатором фінансової дисципліни підприємства та його контрагентів. Для ТОВ «Заготсервіс», у структурі оборотних активів якого у 2024 році понад 60 % припадає саме на дебіторську заборгованість, питання аудиту розрахунків із дебіторами набуває особливої актуальності. У таких умовах аудит має забезпечити не формальну перевірку записів, а реальну оцінку якості активів підприємства.

Аудит дебіторської заборгованості є засобом, що може визначити її достовірне відображення у фінансовій звітності, сприяти підвищенню якості зібраної інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій з дебіторами підприємства [6].

Організація аудиту розрахунків із дебіторами передбачає оцінку правильності визнання, класифікації та оцінки заборгованості відповідно до вимог НП(С)БО 10 та облікової політики підприємства. Важливим є з'ясування, чи відповідає відображена у балансі сума дебіторської заборгованості критеріям активу, тобто чи існує реальна ймовірність отримання економічних вигід у майбутньому. За умов стрімкого зростання її обсягу аудитор повинен приділяти увагу не лише формальній наявності первинних документів, а й економічній обґрунтованості виникнення заборгованості.

Методика аудиту у цьому випадку ґрунтується на поєднанні документальної перевірки та аналітичних процедур. З одного боку, перевіряється наявність договорів, накладних, актів приймання-передачі,

правильність кореспонденції рахунків та відповідність залишків даним фінансової звітності. З іншого боку, здійснюється аналіз динаміки дебіторської заборгованості, її структури, співвідношення з обсягом реалізації, а також швидкості інкасації. Саме аналітичні процедури дозволяють виявити потенційні ризики завищення активів або погіршення ліквідності.

Окремого значення набуває перевірка формування резерву сумнівних боргів. В умовах, коли дебіторська заборгованість зростає швидше, ніж обсяги доходу, виникає ризик недооцінки втрат від її можливого неповернення. Аудитор має оцінити, чи є створений резерв достатнім та чи відображає він реальний фінансовий стан дебіторів. Неповне формування резерву може призвести до викривлення фінансового результату та завищення вартості активів.

Таким чином, аудит розрахунків з дебіторами на ТОВ «Заготсервіс» виконує не лише функцію підтвердження достовірності звітності, а й виступає інструментом оцінки фінансових ризиків підприємства. З огляду на суттєве зростання дебіторської заборгованості у 2024 році, результати аудиту можуть слугувати підґрунтям для перегляду кредитної політики, посилення внутрішнього контролю та впровадження механізмів прискорення погашення заборгованості.

Оскільки у 2024 році дебіторська заборгованість ТОВ «Заготсервіс» зросла більш ніж у 23 рази порівняно з 2022 роком, аудит розрахунків з дебіторами набуває не лише формального, а й стратегічного значення. За таких умов дебіторська заборгованість стає критичним елементом структури активів, що потребує комплексної оцінки її реальності, ліквідності та економічної доцільності.

Метою аудиту розрахунків з дебіторами є встановлення достовірності показників фінансової звітності, перевірка законності виникнення заборгованості та оцінка ризику її непогашення. До основних завдань аудиту належать:

- перевірка правильності визнання дебіторської заборгованості;

- оцінка її класифікації за строками погашення;
- перевірка повноти відображення операцій у бухгалтерському обліку;
- аналіз формування резерву сумнівних боргів;
- встановлення реальності залишків за рахунками 36 та 37 [6].

Особливої уваги потребує система внутрішнього контролю підприємства щодо розрахунків з дебіторами. Аудитор оцінює наявність затвердженої кредитної політики, порядок погодження умов відстрочки платежу, систему моніторингу простроченої заборгованості та процедуру інвентаризації розрахунків. За відсутності чітко регламентованих процедур ризик накопичення простроченої заборгованості суттєво зростає.

У процесі аудиту аналізується співвідношення темпів зростання дебіторської заборгованості та доходу від реалізації. Як показав проведений аналіз, темп зростання дебіторської заборгованості значно перевищує темпи приросту доходу. Така ситуація може свідчити про послаблення контролю за умовами кредитування покупців або про зміну стратегії збуту продукції. Аудитор повинен оцінити, чи не призводить це до штучного завищення показників реалізації та фінансового результату.

Суттєвим елементом методики аудиту є перевірка формування резерву сумнівних боргів. За умов значного обсягу дебіторської заборгованості відсутність або недостатність резерву може призвести до викривлення фінансової звітності та завищення вартості активів. Тому аудитор перевіряє відповідність методики розрахунку резерву вимогам НП(С)БО 10, аналізує строки прострочення та фінансовий стан основних дебіторів.

Завершуючи аудит, формується оцінка впливу дебіторської заборгованості на ліквідність підприємства. Оскільки понад 60 % оборотних активів сформовано за рахунок дебіторської заборгованості, підприємство стає більш залежним від платіжної дисципліни контрагентів. За несприятливих умов це може спричинити дефіцит грошових коштів та необхідність залучення додаткового фінансування.

Таким чином, аудит розрахунків з дебіторами на ТОВ «Заготсервіс» виконує не лише функцію підтвердження достовірності облікових даних, а й є важливим інструментом управління фінансовими ризиками та підтримання фінансової стійкості підприємства.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ЗАГОТСЕРВІС»

3.1. Удосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

В умовах зростання фінансової невизначеності та підвищення ризиків неплатежів дебіторська заборгованість перестає бути лише обліковою категорією та набуває стратегічного значення для фінансової стабільності підприємства. Її якість безпосередньо впливає на ліквідність, оборотність активів та можливість забезпечення безперервності операційної діяльності.

Проведений у другому розділі аналіз засвідчив, що у 2024 році обсяг дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс» становив 3 620 тис. грн, що на 46 % перевищує показник 2022 року. Частка дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів зросла до 41,8 %, а частка прострочених боргів перевищила 25 %. Така тенденція свідчить не лише про розширення обсягів реалізації, а й про підвищення кредитного навантаження на оборотний капітал підприємства.

Широкомасштабні економічні реформи, що призвели до формування нової економічної системи, основу якої складають ринкові відносини, вихід українських підприємств на міжнародні ринки, потреба в значних іноземних капіталах, а також поступова інтеграція України в європейський економічний простір вимагає переходу до західної практики ведення бухгалтерського обліку й надання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів [22].

Удосконалення методики бухгалтерського обліку в цих умовах слід розглядати як елемент системи управління фінансовими ризиками. Облік має не просто фіксувати факт виникнення заборгованості, а формувати інформаційну основу для прогнозування її погашення та оцінки ймовірності неповернення.

Першочерговим напрямом є деталізація положень облікової політики щодо класифікації дебіторської заборгованості:

- за строками виникнення (до 30 днів; 31–90 днів; понад 90 днів);
- за рівнем кредитного ризику (нормальна, сумнівна, безнадійна);
- за групами дебіторів (покупці, бюджет, інші дебітори).

Такий підхід дозволить підвищити аналітичність облікових даних і забезпечити своєчасне реагування на зміну фінансової дисципліни контрагентів.

Особливої уваги потребує методика формування резерву сумнівних боргів. У 2024 році резерв становив 112 тис. грн (3,1 %), що є недостатнім з огляду на обсяг простроченої заборгованості. Доцільним є впровадження методу резервування за віковою структурою боргу, що забезпечить більш об'єктивне відображення ризику знецінення фінансових активів та підвищить достовірність фінансової звітності.

Важливим напрямом удосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості є чітке регламентування процедур її первинного визнання та подальшої оцінки. На практиці саме на етапі первинного визнання закладається база для подальшого формування якісної облікової інформації. Доцільно передбачити деталізацію моменту визнання доходу та дебіторської заборгованості відповідно до умов договорів і фактичного переходу ризиків та вигод, пов'язаних із продукцією. Це дозволить уникнути передчасного відображення доходів і штучного завищення фінансового результату [18].

Крім того, удосконалення методики обліку має передбачати розмежування поточної та довгострокової дебіторської заборгованості з урахуванням економічної сутності операцій, а не лише формальних строків. Такий підхід забезпечить більш коректне представлення активів у балансі та підвищить інформативність фінансової звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Особливу увагу доцільно приділити процедурі інвентаризації розрахунків з дебіторами. Інвентаризація повинна мати не формальний характер, а здійснюватися як інструмент реальної оцінки ймовірності погашення боргів. Доцільно передбачити регулярне проведення звірок із контрагентами, аналіз

причин виникнення прострочень та документальне підтвердження сум заборгованості. Це дозволить своєчасно виявляти безнадійні борги та уникати накопичення необґрунтованих активів у балансі.

Ще одним напрямом удосконалення є впровадження внутрішнього регламенту управління дебіторською заборгованістю, який має бути закріплений у системі внутрішніх нормативних документів підприємства. У такому регламенті доцільно визначити відповідальних осіб за контроль за строками погашення, порядок взаємодії бухгалтерської служби з відділом збуту, алгоритм дій у разі виникнення прострочення, а також процедури прийняття рішень щодо пролонгації або списання боргу. Формалізація цих процедур сприятиме підвищенню дисципліни та прозорості управління розрахунками [17].

Не менш важливим є посилення аналітичної складової обліку. Облікова система повинна забезпечувати можливість формування звітів не лише про загальний обсяг дебіторської заборгованості, а й про її структуру за контрагентами, видами продукції, строками виникнення та рівнем ризику. Така деталізація створює інформаційну основу для прийняття управлінських рішень щодо коригування умов договорів, встановлення кредитних лімітів або зміни порядку розрахунків.

Удосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості також має враховувати вплив зовнішніх факторів, зокрема нестабільність економічного середовища, зміну платоспроможності контрагентів та ризику, пов'язані з воєнним станом. У таких умовах підприємству доцільно застосовувати більш обережний підхід до оцінки фінансових активів, посилювати резервування та здійснювати регулярний перегляд платоспроможності дебіторів.

Таким чином, удосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» має комплексний характер і охоплює уточнення облікової політики, посилення аналітичності обліку, вдосконалення процедур резервування, регламентацію внутрішнього контролю

та підвищення якості інвентаризаційних процедур. Реалізація зазначених заходів дозволить забезпечити більш об'єктивне відображення фінансового стану підприємства, знизити рівень кредитного ризику та підвищити ефективність управління оборотними активами.

3.2. Використання сучасних інформаційних технологій у процесі обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки інформаційні технології виступають не лише інструментом автоматизації бухгалтерських процедур, а стратегічним фактором підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства. Особливої актуальності це набуває в управлінні дебіторською заборгованістю, яка є одним із найбільш чутливих та ризикованих елементів оборотних активів.

Зростання обсягів дебіторської заборгованості ТОВ «Заготсервіс», встановлене в другому розділі роботи, зумовлює необхідність переходу від традиційного підходу до обліку розрахунків із дебіторами до інтегрованої інформаційної моделі управління. Якщо раніше облік виконував переважно реєстраційну функцію, то в сучасних умовах він має забезпечувати прогнозування, моніторинг та попередження фінансових ризиків.

Автоматизація обліку дозволяє перейти від реактивної моделі управління (фіксація вже виниклої простроченої заборгованості) до проактивної (попередження виникнення ризикових ситуацій). Такий підхід забезпечує підвищення керованості фінансовими потоками та скорочення обсягу відволікання оборотних коштів [13].

На ТОВ «Заготсервіс» використання сучасних програмних продуктів доцільно спрямувати не лише на технічну автоматизацію облікових процедур, а на формування цілісної інформаційної бази для управління дебіторською заборгованістю. Автоматичне формування аналітичних регістрів за рахунками 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними

дебіторами» забезпечує деталізацію інформації у розрізі контрагентів, договорів, строків виникнення та погашення боргу. Це дозволяє оперативно отримувати повну картину стану розрахунків і мінімізувати ризик помилок, пов'язаних із ручним узагальненням даних.

Важливим елементом автоматизації є контроль коректності кореспонденції рахунків. Програмні засоби можуть автоматично перевіряти відповідність проведення встановленим правилам облікової політики підприємства та попереджати користувача про можливі помилки. Такий механізм сприяє підвищенню достовірності бухгалтерського обліку та зменшує ризик викривлення фінансової звітності. Для ТОВ «Заготсервіс» це має особливе значення з огляду на зростання обсягів операцій і необхідність забезпечення прозорості фінансових потоків.

Формування вікової структури заборгованості та автоматичний розрахунок резерву сумнівних боргів є ключовими аналітичними функціями сучасних інформаційних систем. Вікова структура дозволяє класифікувати заборгованість за строками прострочення, що створює основу для об'єктивної оцінки кредитного ризику. На її базі система може автоматично визначати розмір резерву сумнівних боргів відповідно до встановленої методики, забезпечуючи більш реалістичне відображення фінансового результату підприємства. Для ТОВ «Заготсервіс» впровадження таких інструментів означає підвищення аналітичності облікової інформації, зміцнення внутрішнього контролю та формування надійної основи для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації дебіторської політики [4].

Особливе значення в умовах зростання обсягів дебіторської заборгованості має впровадження механізму автоматичного контролю строків її погашення. У традиційній практиці контроль за своєчасністю розрахунків часто здійснюється вручну або епізодично, що створює ризик пропуску критичних строків та накопичення прострочених боргів. Автоматизована система дозволяє структуровано відстежувати життєвий цикл кожного боргу — від моменту його виникнення до повного погашення або переходу в категорію

сумнівної чи безнадійної заборгованості. Для ТОВ «Заготсервіс» це означає формування системного підходу до управління розрахунками з контрагентами.

Фіксація дати виникнення боргу в інформаційній системі створює базу для точного визначення граничного строку оплати відповідно до умов договору. Автоматичний контроль цих строків дозволяє формувати попереджувальні сигнали про наближення дати погашення, що дає можливість завчасно ініціювати комунікацію з контрагентом. Такий превентивний механізм сприяє підвищенню платіжної дисципліни та зменшенню ймовірності переходу заборгованості в прострочену категорію. У разі порушення строків система може автоматично змінювати статус боргу, що забезпечує оперативне відображення реального стану розрахунків у бухгалтерському обліку.

Запровадження автоматичного контролю строків погашення мінімізує вплив людського фактора, зменшує ризик технічних помилок та забезпечує об'єктивність інформації. Для ТОВ «Заготсервіс» це створює умови для більш ефективного управління оборотними активами, скорочення частки простроченої дебіторської заборгованості та підвищення фінансової стабільності. Таким чином, автоматизація контролю строків оплати трансформує процес управління дебіторською заборгованістю з пасивного спостереження у системну, ризик-орієнтовану модель фінансового контролю.

Сучасні облікові системи надають підприємству можливість не лише фіксувати господарські операції, а й активно управляти кредитним ризиком шляхом встановлення індивідуальних кредитних лімітів для кожного контрагента. Такий підхід дозволяє визначити гранично допустимий обсяг заборгованості, який підприємство готове надати покупцеві без суттєвого ризику для власної ліквідності. Для ТОВ «Заготсервіс», у якого спостерігається зростання дебіторської заборгованості та частки прострочених боргів, впровадження системи кредитних лімітів є важливим кроком до мінімізації фінансових ризиків [8].

Автоматична перевірка перевищення встановленого ліміту під час відвантаження продукції дозволяє запобігти неконтрольованому зростанню

заборгованості ще на етапі здійснення господарської операції. Інформаційна система може сигналізувати про перевищення допустимого рівня боргу або навіть тимчасово блокувати проведення операції до врегулювання питання з відповідальним менеджером. Такий механізм забезпечує превентивний контроль і дозволяє уникнути ситуацій, коли підприємство фактично кредитує контрагента понад економічно обґрунтований рівень.

Блокування нових поставок за наявності значної прострочки та аналіз історії платежів кожного дебітора формують системний підхід до управління кредитною дисципліною. Історія розрахунків дозволяє оцінити стабільність платіжної поведінки контрагента, виявити тенденції до погіршення фінансової дисципліни та своєчасно скоригувати умови співпраці. У сукупності такі інструменти трансформують систему бухгалтерського обліку з інструмента фіксації господарських фактів у дієвий механізм контролю фінансових ризиків. Для ТОВ «Заготсервіс» це означає підвищення керованості дебіторської заборгованості, зниження ймовірності накопичення проблемних боргів та зміцнення фінансової стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Крім аналітичних розрахунків, сучасні програмні засоби дозволяють формувати рейтингову оцінку дебіторів, що є важливим елементом системи управління кредитними ризиками підприємства. Рейтингова модель базується на комплексній оцінці фінансової дисципліни контрагентів і враховує такі критерії, як своєчасність розрахунків, обсяг співпраці, частота прострочень та середній строк погашення заборгованості. Інтеграція цих показників у єдину оцінювальну шкалу дозволяє об'єктивно визначити рівень надійності кожного дебітора та прогнозувати ймовірність виникнення проблемної заборгованості [13].

Своєчасність розрахунків відображає дисципліну контрагента щодо виконання договірних зобов'язань, тоді як частота прострочень і середній строк погашення характеризують стабільність його платіжної поведінки. Обсяг співпраці, своєю чергою, дозволяє оцінити економічну значущість контрагента для підприємства та визначити допустимий рівень кредитного ризику.

Комплексний аналіз цих параметрів формує підґрунтя для сегментації дебіторів за рівнем надійності та концентрації фінансових ризиків.

На основі сформованої рейтингової оцінки підприємство може запроваджувати диференційовану кредитну політику. Для надійних контрагентів доцільно передбачати більш гнучкі умови розрахунків, більші кредитні ліміти або знижки за дострокову оплату. Натомість для дебіторів із підвищеним рівнем ризику можуть встановлюватися обмежені строки відстрочки платежу, попередня оплата або додаткові гарантійні механізми. Для ТОВ «Заготсервіс» впровадження такої системи означатиме перехід від універсального підходу до управління розрахунками до ризик-орієнтованої моделі, що сприятиме зниженню частки простроченої заборгованості та підвищенню фінансової стійкості підприємства [9].

Інформаційні технології істотно підвищують якість економічного аналізу дебіторської заборгованості, оскільки забезпечують безперервність обробки даних та їхню оперативну трансформацію в аналітичну інформацію. Якщо за традиційного підходу фінансові показники розраховуються наприкінці звітного періоду, то автоматизовані системи дозволяють здійснювати розрахунок ключових коефіцієнтів у режимі реального часу. Зокрема, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості може визначатися автоматично на основі актуальних даних про обсяг реалізації та середню суму боргу, що дає змогу відслідковувати зміну швидкості інкасації коштів і своєчасно реагувати на негативні тенденції.

Важливим показником ефективності управління розрахунками є середній період інкасації, який характеризує тривалість відволікання оборотних коштів із господарського обороту. Автоматизовані аналітичні модулі дозволяють визначати цей показник не лише загалом по підприємству, а й у розрізі окремих груп дебіторів, договорів або видів продукції. Це створює можливість диференційованого підходу до управління кредитною політикою та дозволяє ідентифікувати найбільш проблемні сегменти дебіторської заборгованості. Аналіз частки прострочених боргів у структурі загальної заборгованості також

здійснюється автоматично, що підвищує об'єктивність оцінки кредитного ризику.

Крім ретроспективного аналізу, інформаційні системи забезпечують функцію прогнозування грошових надходжень на основі встановлених строків погашення заборгованості та історії розрахунків із контрагентами. Формування прогнозного графіка інкасації коштів дозволяє підприємству планувати рух грошових потоків, визначати потребу в залученні короткострокового фінансування та запобігати виникненню касових розривів. Для ТОВ «Заготсервіс» це означає підвищення керованості фінансових ресурсів та зменшення ризику втрати ліквідності в умовах зростання обсягів реалізації на умовах відстрочки платежу.

На ТОВ «Заготсервіс» доцільно впровадити автоматичне формування управлінського звіту щодо дебіторської заборгованості щомісячно, що забезпечить системний моніторинг фінансового стану підприємства.

Моделювання сценаріїв (оптимістичного, реалістичного та песимістичного) дозволить прогнозувати вплив зміни строків погашення на ліквідність.

Автоматизація створює інформаційну базу для застосування комп'ютеризованих методів аудиту (CAATs — Computer Assisted Audit Techniques) [6].

Для ТОВ «Заготсервіс» використання комп'ютеризованих методів аудиту відкриває принципово нові можливості підвищення якості перевірки розрахунків з дебіторами. Застосування спеціалізованих програмних засобів дозволяє здійснювати вибірккову перевірку великих масивів облікових даних без суттєвого збільшення трудомісткості аудиторських процедур. Якщо традиційний аудит передбачає перевірку обмеженої кількості операцій, то цифрові інструменти дають змогу аналізувати повний масив проведених господарських операцій, що значно підвищує репрезентативність результатів перевірки.

Використання аналітичних алгоритмів дозволяє аудитору виявляти нетипові або аномальні операції, які можуть свідчити про помилки, порушення облікової політики або потенційні зловживання. Зокрема, перевірка логічної послідовності операцій дає можливість встановити відповідність між датою відвантаження продукції, відображенням податкових зобов'язань та фактичним надходженням коштів. Такий підхід забезпечує комплексну оцінку реальності дебіторської заборгованості та мінімізує ризик відображення у фінансовій звітності фіктивних або безпідставно пролонгованих боргів.

Особливого значення набуває оцінка адекватності резерву сумнівних боргів. За допомогою автоматизованих аналітичних процедур аудитор може дослідити вікову структуру дебіторської заборгованості, визначити частку прострочених боргів, порівняти динаміку їх зростання з обсягами реалізації та виявити концентрацію заборгованості у вузькому колі контрагентів. Аналіз різких коливань у динаміці дебіторської заборгованості або незвичайних строків інкасації дозволяє своєчасно ідентифікувати підвищений кредитний ризик. У результаті застосування цифрових аудиторських інструментів знижується рівень аудиторського ризику, підвищується обґрунтованість висновків і забезпечується більш високий рівень достовірності фінансової звітності ТОВ «Заготсервіс».

Використання інформаційних систем у сфері бухгалтерського обліку та фінансового управління неможливе без забезпечення належного рівня кібербезпеки, оскільки цифровізація процесів одночасно підвищує ефективність діяльності підприємства і створює нові ризики. Дебіторська заборгованість як об'єкт обліку містить чутливу фінансову інформацію, пов'язану з розрахунками з контрагентами, податковими зобов'язаннями та грошовими потоками, тому її захист є складовою фінансової стабільності підприємства. Для ТОВ «Заготсервіс» впровадження системних заходів кібербезпеки є необхідною умовою збереження достовірності облікових даних та підтримання безперервності господарської діяльності [22].

Одним із ключових елементів захисту є розмежування прав доступу до облікових даних. Чітке визначення ролей користувачів інформаційної системи дозволяє обмежити можливість несанкціонованого внесення змін до первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку чи показників фінансової звітності. Для ТОВ «Заготсервіс» це означає встановлення диференційованих рівнів доступу для бухгалтерів, фінансових менеджерів та керівництва, що мінімізує ризик внутрішніх помилок або зловживань. Водночас журналювання змін у базі даних забезпечує можливість відстеження всіх операцій у системі, що підвищує прозорість облікових процесів та створює додатковий механізм контролю.

Не менш важливими є система резервного копіювання та регулярне оновлення програмного забезпечення. Резервне копіювання дозволяє оперативно відновити інформацію у випадку технічного збою, кібератаки або пошкодження обладнання, що забезпечує безперервність облікового процесу. Регулярне оновлення програмного забезпечення сприяє усуненню вразливостей у системі захисту та підтримує її відповідність сучасним вимогам інформаційної безпеки. У сукупності зазначені заходи мінімізують ризик втрати фінансових даних або їх несанкціонованого коригування, що є важливою передумовою збереження достовірності фінансової звітності та зміцнення довіри до діяльності ТОВ «Заготсервіс».

Сучасна модель управління фінансовими ресурсами підприємства ґрунтується на інтеграції бухгалтерського обліку, фінансового аналізу, внутрішнього контролю та аудиторських процедур у єдину інформаційну систему. Такий підхід дозволяє забезпечити не лише узгодженість даних, а й безперервність управлінського циклу — від фіксації господарської операції до оцінки її впливу на фінансовий стан підприємства. Для ТОВ «Заготсервіс» інтеграція цих елементів є особливо важливою з огляду на зростання обсягів дебіторської заборгованості та підвищення ризику відволікання оборотних коштів.

Поєднання бухгалтерського обліку та фінансового аналізу забезпечує перехід від формального відображення операцій до їх економічного осмислення. Якщо облік фіксує суму та строк виникнення дебіторської заборгованості, то аналіз дозволяє оцінити її динаміку, структуру, оборотність і вплив на ліквідність підприємства. Інтеграція цих функцій у межах єдиної цифрової системи створює можливість оперативного формування аналітичної інформації, що підвищує якість управлінських рішень та зменшує часовий лаг між виникненням проблеми та її виявленням.

Включення внутрішнього контролю та аудиторських процедур до цієї моделі забезпечує замкненість управлінського циклу та мінімізує ризик суттєвих викривлень у фінансовій звітності. Внутрішній контроль дозволяє запобігати порушенням на етапі здійснення господарських операцій, тоді як аудит оцінює адекватність прийнятих управлінських рішень та достовірність відображення інформації. Для ТОВ «Заготсервіс» така інтегрована система створює передумови для підвищення фінансової дисципліни, прозорості розрахунків з контрагентами та зміцнення довіри до фінансової звітності підприємства [3].

Створення єдиного цифрового середовища дозволяє забезпечити узгодженість даних та оперативність прийняття управлінських рішень.

Скорочення часу на підготовку управлінської звітності для ТОВ «Заготсервіс» має не лише організаційне, а й стратегічне значення. У традиційній системі обробки даних формування аналітичних звітів щодо стану дебіторської заборгованості потребує значних витрат часу на узагальнення інформації з різних регістрів обліку, перевірку коректності показників та їх погодження між підрозділами. Автоматизована інформаційна система дозволяє формувати необхідні звіти в режимі реального часу, що забезпечує оперативність управлінських рішень. У результаті керівництво підприємства отримує можливість своєчасно реагувати на зміну фінансової ситуації, коригувати кредитну політику та запобігати накопиченню простроченої заборгованості.

Зниження витрат на обробку інформації є наслідком оптимізації трудових і часових ресурсів підприємства. Використання сучасних програмних продуктів дозволяє мінімізувати ручну працю бухгалтерів та фінансових аналітиків, зменшити ймовірність технічних помилок та дублювання інформації. Автоматизація рутинних операцій — таких як розрахунок оборотності дебіторської заборгованості, формування вікової структури боргів чи контроль кредитних лімітів — сприяє підвищенню продуктивності праці персоналу. Це створює умови для перерозподілу ресурсів на більш складні аналітичні та стратегічні завдання, що в довгостроковій перспективі позитивно впливає на загальну ефективність діяльності ТОВ «Заготсервіс».

Підвищення прозорості фінансових потоків є одним із ключових результатів цифровізації облікових процесів. Інтеграція даних бухгалтерського обліку, аналізу та внутрішнього контролю в єдиному інформаційному середовищі забезпечує чітке відстеження руху коштів, структури дебіторської заборгованості та динаміки її погашення. Це не лише посилює внутрішній контроль, а й підвищує рівень довіри з боку зовнішніх користувачів фінансової звітності - інвесторів, кредиторів та партнерів. Для ТОВ «Заготсервіс» прозорість фінансових потоків означає зміцнення репутації на ринку, зниження ризику фінансових втрат та формування стабільної основи для довгострокового розвитку [12].

Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій у процесі обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості формує якісно новий рівень управління фінансовими ресурсами підприємства. Підвищення оперативності контролю досягається завдяки можливості отримання аналітичної інформації в режимі реального часу, що дозволяє своєчасно виявляти відхилення від установлених умов розрахунків і оперативно реагувати на ризикові ситуації. У результаті контроль набуває не формального, а превентивного характеру, що є особливо важливим для підприємства з активною господарською діяльністю, як ТОВ «Заготсервіс».

Застосування цифрових інструментів також сприяє зменшенню ризику накопичення прострочених боргів, оскільки автоматизовані системи забезпечують системний моніторинг строків погашення та сигналізують про виникнення потенційно проблемної заборгованості. Це дозволяє не лише знизити обсяг відволікання оборотних коштів, а й підвищити платіжну дисципліну контрагентів. Крім того, автоматизовані розрахунки та аналітичні модулі забезпечують більш обґрунтоване формування резерву сумнівних боргів, що позитивно впливає на достовірність фінансової звітності та реалістичність оцінки фінансового результату [8].

Використання інформаційних технологій підвищує і ефективність аудиторських процедур, оскільки дозволяє застосовувати сучасні методи аналізу великих масивів даних, виявляти нетипові операції та оцінювати рівень фінансових ризиків із більшою точністю. У сукупності це сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства, підвищенню прозорості його діяльності та формуванню стабільної основи для довгострокового розвитку. Таким чином, цифровізація процесів обліку, аналізу й аудиту дебіторської заборгованості виступає не лише технічним удосконаленням, а стратегічним напрямом підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Заготсервіс».

Інформаційні технології трансформують систему обліку з інструменту фіксації фактів у систему стратегічного управління фінансовими ризиками, що має принципове значення для стабільного розвитку ТОВ «Заготсервіс».

3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Заготсервіс»

У сучасних умовах господарювання ефективне управління дебіторською заборгованістю виступає не лише елементом фінансового менеджменту, а й фактором операційної стійкості підприємства, оскільки саме через дебіторську заборгованість частина оборотного капіталу фактично “заморожується” у розрахунках із контрагентами. Для ТОВ «Заготсервіс» ця проблема набуває особливої актуальності, адже зростання обсягів реалізації та збільшення

кількості господарських операцій закономірно ускладнює контроль за строками інкасації коштів, підвищує ризики прострочення та потребує чіткої управлінської політики щодо кредитування покупців.

За даними фінансової звітності підприємства, у 2024 році обсяг дебіторської заборгованості становив 3 620 тис. грн, що на 46,0 % більше порівняно з 2022 роком. Частка дебіторської заборгованості у складі оборотних активів зросла до 41,8 %, а частка простроченої заборгованості перевищила 25 %. Така динаміка свідчить, що поряд із розширенням масштабів діяльності формується додаткове навантаження на ліквідність: підприємство отримує прибуток “на папері”, але частину ресурсів не має у вигляді реальних грошових надходжень у потрібні строки. Відповідно, рекомендації мають бути спрямовані не просто на “зменшення дебіторки”, а на підвищення керованості, прогнозованості та якості дебіторської заборгованості.

Першочерговим напрямом є вдосконалення кредитної політики підприємства, оскільки саме вона визначає межі допустимого комерційного кредиту покупцям і фактично формує профіль ризику дебіторської заборгованості. Практика показує: якщо умови відстрочки не диференційовані, підприємство починає “фінансувати” контрагентів власним оборотним капіталом, а ризик неповернення зростає непомітно — через накопичення прострочок і перенесення строків оплати [17].

У зв’язку з цим доцільно:

- ✓ запровадити попередню оцінку платоспроможності контрагентів (просту, але регулярну: історія оплат, частота прострочень, обсяг співпраці);
- ✓ встановлювати індивідуальні кредитні ліміти та переглядати їх на підставі фактичної платіжної дисципліни;
- ✓ закріплювати в договорах чіткі умови: строк оплати, графік платежів, санкції/штрафи, порядок претензійної роботи;
- ✓ застосовувати стимули: знижка за дострокову оплату, та стримуючі механізми: пеня/штраф за прострочку.

Такий підхід зменшує “випадковість” у розрахунках і переводить дебіторську заборгованість із некерованого явища у керований фінансовий інструмент.

Другим критично важливим напрямом є посилення внутрішнього контролю за розрахунками з дебіторами. Формальний контроль (фіксація заборгованості постфактум) не забезпечує своєчасного реагування на ризик. Ефективний контроль має працювати як раннє попередження: виявляти тенденцію до прострочення до того, як вона перетвориться на хронічну проблему.

Доцільним є запровадження регулярного моніторингу дебіторської заборгованості за принципом «вікової структури», що передбачає її групування залежно від строку виникнення (до 30 днів; 31–60; 61–90; понад 90 днів). Такий підхід дозволяє не лише констатувати загальний обсяг заборгованості, а й оцінювати її якість, рівень ризику та тенденції зміни платіжної дисципліни контрагентів. Формування вікової структури на постійній основі дає можливість своєчасно виявляти проблемні борги, прогнозувати можливість їх погашення та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо обмеження відвантажень, перегляду умов оплати або формування резерву сумнівних боргів. Фактично віковий аналіз трансформує облік із суто реєстраційної функції у дієвий інструмент фінансового управління [15].

Не менш важливим є розроблення та затвердження внутрішнього регламенту роботи з простроченою дебіторською заборгованістю, який чітко визначатиме послідовність дій у разі порушення строків оплати. Такий регламент повинен передбачати поетапний алгоритм: первинне нагадування контрагенту про настання строку платежу, проведення переговорів щодо уточнення причин прострочення, направлення офіційної претензії та, за необхідності, підготовку матеріалів для судового стягнення. Чітко визначена процедура мінімізує суб’єктивність рішень, забезпечує єдність підходів до різних контрагентів і дисциплінує як дебіторів, так і працівників підприємства.

Водночас це сприяє зниженню ризику накопичення безнадійної заборгованості та підвищує ефективність претензійно-позовної роботи.

Важливою організаційною умовою підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю є закріплення відповідальності за конкретним працівником або визначення окремої функціональної ролі, навіть якщо її виконує бухгалтер чи фінансовий менеджер. Такий працівник має вести систематизований реєстр дебіторської заборгованості, контролювати строки її погашення, ініціювати комунікацію з контрагентами та інформувати керівництво про ризики прострочення. Наявність відповідальної особи забезпечує персоніфікацію контролю, підвищує оперативність реагування та дозволяє уникнути ситуації, коли прострочені борги залишаються поза увагою через розпорошення обов'язків між різними підрозділами. У результаті управління дебіторською заборгованістю набуває системного характеру та стає невід'ємною складовою фінансової політики підприємства. Власне, це те, що робить систему не просто обліковою, а управлінською [8].

Окремого підсилення у системі управління дебіторською заборгованістю потребує формування резерву сумнівних боргів, оскільки саме цей інструмент дозволяє забезпечити об'єктивність фінансової інформації та своєчасне відображення кредитного ризику. Резерв виконує подвійну функцію: з одного боку, він гарантує реалістичність оцінки активів, адже дебіторська заборгованість у балансі відображається за чистою реалізаційною вартістю, а не за номінальною сумою; з іншого — виступає механізмом визнання потенційних втрат ще до моменту фактичного списання безнадійного боргу. Таким чином, резерв є не просто технічним елементом обліку, а складовою системи фінансової безпеки підприємства.

За результатами аналізу встановлено, що у 2024 році резерв сумнівних боргів на ТОВ «Заготсервіс» становив 112 тис. грн, або 3,1 % загальної суми дебіторської заборгованості. Водночас частка прострочених боргів перевищувала 25 %, що свідчить про підвищений рівень кредитного ризику. Така диспропорція між обсягом проблемної заборгованості та розміром резерву

може призводити до завищення вартості оборотних активів і, відповідно, до певного спотворення показників ліквідності та фінансової стійкості. Фактично підприємство демонструє кращий фінансовий стан, ніж є насправді, що створює ризики для прийняття управлінських рішень.

У зв'язку з цим доцільним є перехід до методики формування резерву на основі вікової структури дебіторської заборгованості. Суть підходу полягає у диференційованому резервуванні: для боргів із незначним строком прострочення застосовується мінімальний відсоток, тоді як для заборгованості понад 90 днів — суттєво вищий. Така градація дозволяє більш точно врахувати ймовірність неповернення коштів і забезпечити адекватне відображення кредитного ризику. Одночасно доцільно встановити цільовий орієнтир резервування на рівні, наприклад, 6 % від загальної суми дебіторської заборгованості як мінімально обґрунтований компроміс між достовірністю фінансової звітності та збереженням прийнятного фінансового результату. Запровадження такого підходу підвищить прозорість звітності, зменшить ризик майбутніх збитків і сприятиме формуванню більш обережної та збалансованої фінансової політики підприємства.

Так, додаткове резервування зменшує прибуток поточного періоду, але знижує ризик “раптових” збитків у майбутньому та підвищує довіру до фінансової звітності [17].

Наступним стратегічно важливим напрямом підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю є системна та послідовна робота з проблемною дебіторкою. Практика свідчить, що значна частина безнадійних боргів виникає не раптово, а внаслідок поступового накопичення прострочень, на які підприємство вчасно не реагує. Саме тому важливо не чекати моменту, коли заборгованість фактично втратить ознаки ліквідного активу, а формувати чітку «доріжку» управлінських дій, що передбачає поетапний і регламентований механізм реагування на прострочення. Такий підхід дозволяє мінімізувати фінансові втрати та підвищити рівень платіжної дисципліни контрагентів.

Передусім доцільно встановити внутрішній поріг прострочки, після досягнення якого автоматично призупиняються нові відвантаження продукції або надання послуг відповідному дебітору. Це не лише зменшує ризик подальшого накопичення боргу, а й створює для контрагента чіткий сигнал про серйозність намірів підприємства щодо дотримання договірних умов. Такий механізм дисциплінує партнерів і дозволяє підприємству уникати ситуацій, коли нові поставки здійснюються при наявності значної простроченої заборгованості, що фактично погіршує фінансовий стан.

Важливо також визначити конкретні строки формування претензій та перелік документів, необхідних для підтвердження вимог до боржника. Регламент має передбачати чіткий алгоритм: направлення письмового нагадування, складання офіційної претензії з обґрунтуванням суми боргу, формування пакета первинних документів (договори, накладні, акти, рахунки-фактури), а також фіксацію результатів переговорів із контрагентом. Така формалізація процесу підвищує юридичну захищеність підприємства та скорочує часові витрати у разі переходу до судового врегулювання спору.

Не менш важливо визначити критерії економічної доцільності судового стягнення заборгованості. У кожному випадку слід оцінювати співвідношення очікуваної суми стягнення та витрат на судовий процес, тривалість розгляду справи, фінансовий стан боржника та ймовірність реального виконання судового рішення. У ряді випадків більш ефективним може бути досягнення домовленості про реструктуризацію боргу або укладення графіка поетапного погашення. Такий зважений підхід дозволяє уникнути необґрунтованих витрат і водночас зберегти ділові відносини з контрагентами, якщо це економічно виправдано [12].

У підсумку системна робота з проблемною дебіторською заборгованістю трансформує її з пасивного фінансового ризику в керований об'єкт управління. Наявність чітко визначеного алгоритму дій, закріпленого у внутрішніх документах підприємства, підвищує дисципліну розрахунків, зменшує частку безнадійних боргів і сприяє стабілізації грошових потоків ТОВ «Заготсервіс».

У підсумку підприємство отримує не “паперові” правила, а реальний механізм повернення грошей.

Важливу роль відіграє цифровізація процесів: автоматизація реєстрів, контроль лімітів, нагадування про строки, формування управлінських звітів. Це дає змогу перейти від реактивного підходу (“прострочення вже сталося”) до проактивного (“ризик прострочки попереджено”).

З метою підтвердження практичної доцільності запропонованих рекомендацій проведемо оцінку очікуваного економічного ефекту від їх упровадження. Базою розрахунків є дані фінансової звітності ТОВ «Заготсервіс» за 2024 рік.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для оцінки економічного ефекту (2024 р.)

Показник	Значення
Дебіторська заборгованість, тис. грн	13 450,0
Частка простроченої заборгованості, %	27,6
Середній строк погашення (інкасації), днів	68
Резерв сумнівних боргів, тис. грн	417,0
Частка резерву, %	3,1
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	64 083,0

Скорочення середнього строку погашення дебіторської заборгованості безпосередньо впливає на швидкість обороту оборотного капіталу підприємства. Чим довше кошти перебувають у формі дебіторської заборгованості, тим більший обсяг ресурсів фактично вилучається з активного господарського обороту. Це може призводити до дефіциту ліквідності, потреби у залученні короткострокових кредитів або використанні власних резервів для фінансування поточної діяльності. Відповідно, прискорення інкасації боргів означає не лише формальне покращення показника оборотності, а й реальне підвищення фінансової гнучкості підприємства, зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування та підвищення його платоспроможності.

Для кількісної оцінки цього ефекту визначимо середньоденний обсяг реалізації, який відображає середній обсяг грошових надходжень, що формуються підприємством протягом одного дня:

Середньоденний обсяг реалізації:

$$CO_{дн} = 64083 / 365 = 175,6 \text{ тис. грн}$$

$$\text{Обсяг вивільнених оборотних коштів: } \Delta OK = 175,6 \times 13 = 2282,8 \text{ тис. грн.}$$

Отже, у результаті прискорення оборотності дебіторської заборгованості підприємство може вивільнити близько 2 283 тис. грн оборотних ресурсів. Економічний зміст цього показника полягає в тому, що зазначена сума перестає бути «замороженою» у розрахунках із контрагентами та повертається в активний фінансовий обіг підприємства. Це означає можливість фінансування поточних витрат без залучення короткострокових кредитів, своєчасне виконання зобов'язань перед постачальниками та бюджетом, а також формування внутрішніх резервів для розвитку.

Крім того, скорочення періоду інкасації позитивно впливає на показники ліквідності та платоспроможності, знижує фінансові витрати, пов'язані із залученням позикових коштів, та підвищує фінансову автономію підприємства. У стратегічному вимірі це створює передумови для більш стабільного грошового потоку та підвищення керованості оборотним капіталом [22].

Висока частка простроченої дебіторської заборгованості є одним із ключових індикаторів кредитного ризику підприємства. Саме прострочена заборгованість формує потенційні втрати, потребу в додатковому резервуванні та створює загрозу порушення платіжного балансу. Її зростання свідчить не лише про порушення договірної дисципліни контрагентами, а й про недостатню ефективність внутрішнього контролю за розрахунками. Тому зменшення частки прострочених боргів має розглядатися як стратегічне завдання управління оборотним капіталом.

Поточний обсяг простроченої дебіторської заборгованості становить:

$$13450 \times 0,276 = 3712,2 \text{ тис. грн.}$$

Це означає, що понад 3,7 млн грн оборотних коштів фактично знаходяться у зоні підвищеного ризику неповернення. Така ситуація негативно впливає на структуру активів підприємства, оскільки значна їх частина втрачає властивість ліквідності.

За умови реалізації запропонованих заходів та зниження частки простроченої заборгованості до 18 % її прогнозний обсяг становитиме:

$$13450 \times 0,18 = 2421,0 \text{ тис. грн.}$$

Очікуване скорочення:

$$3712,2 - 2421,0 = 1291,2 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, зменшення обсягу простроченої заборгованості на понад 1,29 млн грн дозволить суттєво знизити кредитний ризик, покращити структуру оборотних активів та підвищити реальний рівень ліквідності підприємства. У фінансовому вимірі це означає не лише формальне зменшення проблемної дебіторки, а й зміцнення платіжної дисципліни та стабілізацію грошових потоків.

Резерв сумнівних боргів є одним із ключових інструментів забезпечення достовірності фінансової звітності та обережності в оцінці активів. Його економічна сутність полягає у попередньому врахуванні потенційних втрат від неповернення дебіторської заборгованості. Недостатній рівень резервування призводить до завищення вартості оборотних активів і створює ризик різкого зменшення фінансового результату в майбутньому у разі списання безнадійних боргів.

Поточний резерв (3,1 %) становить:

$$13450 \times 0,031 = 417,0 \text{ тис. грн.}$$

З урахуванням частки простроченої заборгованості понад 27 % та загального зростання кредитного ризику доцільним є підвищення рівня резервування до 6 %.

Рекомендований резерв (6 %):

$$13450 \times 0,06 = 807,0 \text{ тис. грн}$$

Додаткове формування резерву становитиме:

$$807,0 - 417,0 = 390,0 \text{ тис. грн}$$

Хоча збільшення резерву зменшить фінансовий результат поточного періоду на 390 тис. грн, економічно це є виправданим кроком. По-перше, підприємство отримує більш реалістичну оцінку дебіторської заборгованості у балансі, що підвищує якість фінансової інформації. По-друге, знижується ризик різкого погіршення показників прибутковості в майбутньому у разі списання боргів. По-третє, підвищується фінансова стійкість за рахунок формування своєрідної «подушки безпеки» проти кредитних втрат.

Таким чином, оптимізація резерву сумнівних боргів є не лише обліковою процедурою, а й інструментом стратегічного управління ризиками, що забезпечує баланс між прибутковістю та фінансовою обережністю.

Таблиця 3.2

Узагальнення очікуваного економічного ефекту

Показник	До впровадження	Після впровадження	Відхилення
Дебіторська заборгованість, тис. грн	13 450	12 160	-1 290
Частка простроченої заборгованості, %	27,6	18,0	-9,6
Прострочена заборгованість, тис. грн	3 712	2 421	-1 291
Середній строк погашення, днів	68	55	-13
Вивільнення оборотних коштів, тис. грн	—	2 283	+2 283
Резерв сумнівних боргів, тис. грн	417	807	+390

Таким чином, реалізація запропонованих рекомендацій дозволить ТОВ «Заготсервіс» вивільнити понад 2,2 млн грн оборотних коштів, скоротити обсяг проблемної дебіторської заборгованості більш ніж на 1,2 млн грн та підвищити рівень адекватності резервування фінансових активів. Сукупний ефект проявляється у зміцненні платоспроможності, підвищенні оборотності активів та зниженні кредитного ризику. Це підтверджує економічну доцільність

запропонованих заходів і їх практичну значущість для забезпечення фінансової стабільності підприємства.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів організації обліку, аналізу, аудиту та управління дебіторською заборгованістю на прикладі ТОВ «Заготсервіс». Актуальність обраної теми зумовлена зростанням ролі дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів підприємств та необхідністю підвищення ефективності управління нею в умовах нестабільного економічного середовища.

У першому розділі магістерської роботи узагальнено теоретичні підходи до визначення економічної сутності дебіторської заборгованості, її класифікації та ролі в системі фінансового управління підприємством. Встановлено, що дебіторська заборгованість є не лише формою розміщення оборотних коштів, а й джерелом фінансових ризиків, які потребують постійного контролю та регулювання. Обґрунтовано значення бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту як інформаційної основи управління розрахунками з дебіторами.

У другому розділі проведено аналіз організаційно-економічної характеристики ТОВ «Заготсервіс» та досліджено особливості системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві. Встановлено, що обсяг дебіторської заборгованості протягом 2022–2024 років мав тенденцію до зростання, а її частка в оборотних активах у 2024 році досягла 41,8 %. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості показав значну частку прострочених боргів, що негативно впливає на ліквідність і платоспроможність підприємства.

Дослідження організації обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Заготсервіс» засвідчило, що облік ведеться відповідно до вимог чинного законодавства та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, однак має недостатній рівень аналітичності та контролю за строками погашення заборгованості. Проведений аналіз також виявив потребу в удосконаленні

методики формування резерву сумнівних боргів з метою підвищення достовірності фінансової звітності.

У процесі аудиту розрахунків з дебіторами встановлено, що система внутрішнього контролю на підприємстві потребує посилення, зокрема в частині моніторингу простроченої заборгованості та оцінки кредитних ризиків. Обґрунтовано доцільність застосування ризик-орієнтованого підходу до аудиту та використання аналітичних процедур для підвищення його ефективності.

У третьому розділі магістерської роботи розроблено напрями вдосконалення методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, зокрема шляхом деталізації облікової політики, розширення аналітичного обліку та вдосконалення порядку формування резерву сумнівних боргів. Обґрунтовано доцільність використання сучасних інформаційних технологій у процесі обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами, що дозволяє підвищити оперативність обробки інформації та якість управлінських рішень.

Запропоновано комплекс рекомендацій щодо підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Заготсервіс», який включає вдосконалення кредитної політики, посилення внутрішнього контролю, активізацію роботи з проблемними дебіторами та впровадження автоматизованих інструментів управління розрахунками. Проведена оцінка економічного ефекту засвідчила, що реалізація запропонованих заходів дозволить вивільнити близько 691 тис. грн оборотних коштів, скоротити частку простроченої дебіторської заборгованості та підвищити фінансову стійкість підприємства.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що поставлена в магістерській роботі мета досягнута, а визначені завдання виконані в повному обсязі. Практична реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «Заготсервіс», зміцненню його фінансового стану та забезпеченню сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент підприємства. – Київ : Ніка-Центр, 2018. – 528 с.
2. Бланк І. О. Управління оборотними активами підприємства. – Київ : Ніка-Центр, 2020. – 448 с. – ISBN 978-966-521-700-8.
3. Бондаренко О. С. Сучасні тенденції управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 11-15.
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. 9-те вид. – Житомир : ПП «Рута», 2019. – 912 с. – ISBN 978-617-581-387-4.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. – Житомир : Рута, 2020. – 912 с.
6. Гречко А. В. Аудит дебіторської заборгованості: методичні аспекти // Економічний простір. – 2023. – № 182. – С. 112–118. – ISSN 2224-6282.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 05.02.2026).
8. Іляш О. І., Трофименко О. О., Дмитренко В.О. Методи управління дебіторською заборгованістю підприємства. Підприємництво та інновації. 2018. No5. С 40–46. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/65>
9. Іванілов, О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / О.С. Іванілов, В.В. Смачило, Є.В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1. – С. 156 – 163.
10. Касич А. О., Ткаченко І. В. Відмінності встановлення фінансового результату в бухгалтерському і податковому обліку. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 2. С. 185–191.

- 11.Касич А.О., Циган Р.М., Карбан О.І. Науково-методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства. Проблеми економіки. 2013. № 1. С. 252–257.
- 12.Касич А.О., Хіміч І.Г. Методичні підходи щодо оцінки ефективності діяльності підприємства. Бізнес-Інформ. 2012. № 12. С. 55–59.
- 13.Ковальчук Н. О. Аналіз дебіторської заборгованості як елемент фінансової безпеки підприємства // Бізнес Інформ. – 2021. – № 10. – С. 290–295. – ISSN 2222-4459. – URL: <https://www.business-inform.net> (дата звернення: 20.12.2025).
- 14.Ковальчук Т. М. Фінансовий аналіз діяльності підприємства. – Київ : КНЕУ, 2019. – 360 с.
15. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування. – Київ. Центр навчальної літератури – 2013. – 224 с.
- 16.Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Фінансовий менеджмент. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 416 с.
- 17.Кияшко, О.М. Облік дебіторської заборгованості з позиції концепції збереження капіталу [Текст] / О.М. Кияшко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2009. – Вип. 16 (1). – С. 190 – 193.
- 18.Лисенко О. В. Формування резерву сумнівних боргів: сучасні підходи // Облік і фінанси. – 2023. – № 2. – С. 52–59. – ISSN 2307-9878.
- 19.Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. –К.: КНЕУ. – 2011. – 387 с.
- 20.Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика. Навчальний посібник, - Київ: Центр навчальної літератури, - 2014. – 576 с..
- 21.Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: Навчальний посібник, - Київ: Центр навчальної літератури, - 2013. – 550 с.
- 22.Лігоненко Л.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікова. – К.: КНТЕУ, 2005. – 276 с.

- 23.Лист Міністерства фінансів України «Про облік розрахунків між дебіторами і кредиторами» від 03.12.2001 № 31-053-2-4/4390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.01.2026).
- 24.Лист Державної фіскальної служби України від 18.06.2018 № 18311/7/99-99-14-03-03-17 «Про перевірки окремих питань обліку дебіторської та кредиторської заборгованості». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2026).
- 25.Марусяк Н. Л. Дебіторська та кредиторська заборгованості як основні регулятори кругообігу оборотного капіталу підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. № 2. Т. 2. С. 139–142.
- 26.Мельник О. Г. Управління оборотним капіталом підприємства // Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – № 7. – С. 34–39. – ISSN 2306-6814.
- 27.Міронова О. Облік безнадійної дебіторської заборгованості: від створення резерву до списання / О. Міронова // Інтерактивна бухгалтерія. – 2015. - № 57.
- 28.Момот, Т.В. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства / Т.В. Момот // Науково-технічний збірник Харківської національної академії міського господарства. – 2008. – № 85. – С. 207 – 211.
- 29.Міжнародні стандарти аудиту (МСА) [Електронний ресурс]. – Аудиторська палата України. – URL: <https://www.apu.com.ua> (дата звернення: 15.01.2026).
- 30.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 01.01.2026).
- 31.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 14.02.2026).

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.12.2025).
33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1619-00> (дата звернення: 25.01.2026).
34. Назарова І.Я. Аналіз методів оцінки активів, зобов'язань та капіталу при реорганізації підприємств / І.Я. Назарова // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – Том 14. – С. 214-220.
35. ТОВ «Заготсервіс» (ЄДРПОУ 30915913): офіційні дані про підприємство // UA-Region.com.ua. - Режим доступу: <https://www.ua-region.com.ua/30915913> - Дата звернення: 15.01.2026.
36. Олійник Т. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансової нестабільності // Економіка та держава. – 2022. – № 4. – С. 45–50. – ISSN 2306-6806. – URL: <http://www.economy.in.ua> (дата звернення: 02.01.2026).
37. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 03.01.2026).
38. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник. – 8-ме вид. – Київ : КНЕУ, 2021. – 600 с. – ISBN 978-966-926-382-7.
39. Пінчук Т. А., Стефанович Н. Я., Кумейко А. В. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 47. – С. 225–232. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-66>
40. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. – Київ : Знання, 2021. – 680 с. – ISBN 978-617-07-0831-5.

- 41.Собчишин В.М., Драчук С.О., Джангіров О.Г., Домбровський А.Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320>
- 42.Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством. – Київ : КНЕУ, 2020. – 384 с. – ISBN 978-966-926-354-4.
- 43.Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 04.01.2026).
- 44.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 06.12.2025).
45. Чижевська Л.В., Пархоменко В.М., Кривоший М.М. Звітність підприємства. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. –Житомир. ЖІТІ, 2013. - 436 с.
- 46.Шило В.П., Верхоглядова Н.І. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства: Навчальний посібник –К.: Кондор. – 2015. – 390 с.
- 47.Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник –К.: А.С.К., - 2013. – 300 с.
- 48.Шепель Т. П., Вінтоняк А. А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 52. – С. 171–178. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56>
- 49.Шигун М. М., Мухомор Г. В. Економічна природа дебіторської заборгованості як активу // Економіка та суспільство. – 2025. – Вип. 72. – С. 262–269. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-110>
- 50.Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial Management: Theory Practice. 16th ed. – Boston : Cengage Learning, 2022. – 1104 p. – ISBN 978-0357714486.
- 51.IAS 1 Presentation of Financial Statements [Electronic resource]. – IFRS Foundation. – Available at: <https://www.ifrs.org> (accessed: 10.12.2025).

52. IFRS 9 Financial Instruments [Electronic resource]. – IFRS Foundation, 2023. – Available at: <https://www.ifrs.org> (accessed: 15.12.2025).
53. Wild J. J., Subramanyam K. R. Financial Statement Analysis. 13th ed. – New York : McGraw-Hill, 2021. – 720 p. – ISBN 978-1260247848.

ДОДАТКИ